

1246

KOULULUOKAN TOVERISUHTEET:

kuudesluokkalaisten sosiaaliset taipumukset, keskinäiset
ystävyyssuhteet ja sosiaalinen status

pro-gradu tutkielma

Tuula Tahvonen

Jyväskylän yliopisto

Psykologian laitos

ohjaaja:

Jari-Erik Nurmi

Otsikko : Koululuokan toverisuhteet: kuudesluokkalaisten sosiaaliset taipumukset, keskinäiset ystävyysuhteet ja sosiaalinen status

Tekijä : Tuula Tahvonen

Ohjaaja : Jari-Erik Nurmi

Tieteenala : psykologia

Julkaisuaika : syyskuu 1998

Julkaisupaikka : Jyväskylän yliopisto

Sivumäärä : 41 sivua + liite 4 sivua

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa selvitettiin sosiaalisen statuksen, oppilasryhmän sisäisten kaveriporukoiden ja ystävyysuhteiden sekä sosiaalisten taipumusten välisiä yhteyksiä 12–13-vuotiaiden keskuudessa. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella, johon vastasivat viiden peruskoulun kuudennen luokan oppilaat (N = 114). Tulosten mukaan oppilaan vastavuoroisten ystävyysuhteiden lukumäärä oli positiivisessa yhteydessä hänen tovereiltaan saamiinsa pitämismainintojen lukumäärän ja käänteisessä yhteydessä tovereiden torjuntamainintojen lukumäärän kanssa. Statusryhmien välinen vertailu osoitti, että suosituilla oppilailla oli eniten ja torjutuilla oppilailla vähiten vastavuoroisia ystävyysuhteita. Oppilaan suurimman kaveriporukan koko ja sen muiden jäsenten sosiaalinen status ei ollut yhteydessä oppilaan omaan statukseen. Itsearvioidut sosiaaliset taipumukset olivat regressioanalyysissä merkittäviä tovereiden torjuntamainintojen lukumäärän selittäjiä. Näistä itsearvioitu vetäytyminen ja vähäiset prososiaaliset pyrkimykset olivat yhteydessä korkeisiin torjuntapistemääriin. Itsearvioidut sosiaaliset taipumukset eivät olleet regressioanalyysissä merkittäviä tovereiden pitämismainintojen ja ystävyysuhteiden lukumäärän selittäjiä.

AVAINSANAT: Sosiaalinen status, ystävyysuhteet, kaveriporukat, sosiaaliset taipumukset

ABSTRACT

The aim of the research was to examine the relationship between social status, friendships, social networks and social dispositions among children. 114 sixthgraders (aged 12-13 years) in five classrooms filled in a questionnaire. The results showed that the number of child's reciprocal friendships was positively related to the number of liked most -nominations and negatively related to the number of liked least -nominations the child received from peers. The comparison between social status groups revealed that popular children had more and rejected children had less reciprocal friendship than other groups of children. The size of the child's biggest social network and the social status of it's other members was not related to one's own status. Self-rated social dispositions explained the number of liked least -nominations. High level of self-rated withdrawal and low level of prosociality were related to high number of liked-least nominations. Self-rated social dispositions were not related to the number of liked most -nominations or to the number of child's reciprocal friendships.

KEYWORDS: Social status, friendships, social networks, social dispositions

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. Status ja sen kaksi ulottuvuutta: pitäminen ja torjunta	2
1.2. Ystävyysuhteet: Molemminpuolista pitämistä	6
1.3. Status ja ystävyysuhteet	7
1.4. Sosiaalisen käyttäytymisen yhteys toverisuhteiden laatuun	8
1.5. Kognitiot ja emotionit sosiaalisen kompetenssin taustalla	10
1.6. Toverisuhteiden merkitys hyvinvoinnille ja kehitykselle	13
2. TUTKIMUSONGELMAT	16
3. MENETELMÄT	17
3.1. Tutkittavat	
3.2. Mittarit	
3.2.1. Toveripiiristatus	
3.2.2. Ystävyysuhteet ja ystävöverkostot	19
3.2.3. Käyttäytymispiirteet	20
3.2.4. Sosiaaliset taipumukset	21
4. TULOKSET	23
4.1. Sosiaalisen statuksen ja ystävyysuhteiden välinen yhteys	
4.2. Käyttäytymisen yhteys sosiaalisen statukseen ja ystävyysuhteisiin	25
5. POHDINTA	31
LÄHTEET	37
LIITE 1.	42

1. JOHDANTO

Kouluiän aikaisten ikätoverisuhteiden on havaittu olevan yhteydessä lapsen ja nuoren psykososiaaliseen hyvinvointiin ja sopeutumiseen koulumaailmassa (Bierman & Wargo, 1995; Coie, Terry, Lenox, Lochman, & Hyman, 1995; Cole & Carpentieri, 1990; Gauze, Bukowski, Aquan-Assee, & Sippola, 1996; Hartup, 1996; Newcomb, Bukowski, & Pattee 1993; Ollendick, Weist, Borden, & Greene, 1992; Parker & Asher 1993; Vandell & Hembree, 1994) sekä ennustavan psykososiaalista hyvinvointia nuoruusiässä ja aikuisuudessa (Coie ym., 1995; Ollendick ym., 1992; Parker & Asher, 1987). Näitä lasten keskinäisiä sosiaalisia suhteita kuvataan pääasiassa kahdella käsitteellä: sosiaalisella statuksella ja ystävyydellä (George & Hartman, 1996; Hartup, 1996; Newcomb & Bagwell, 1995; Parker & Asher, 1993). Sekä lapsen asemalla toveriryhmässä että hänen ystävyyssuhteillaan on havaittu olevan itsenäistä vaikutusta hänen hyvinvointiinsa (Parker & Asher, 1993; Vandell & Hembree, 1994).

Toverisuhteiden laatuun vaikuttavista tekijöistä tunnetaan parhaiten lapsen käyttäytymisen yhteys sosiaaliseen statukseen. Hyvin tunnetaan esimerkiksi aggressiivisuuden ja häiriökäyttäytymisen yhteys torjuttuun asemaan tovereiden keskuudessa (Coie, Dodge & Coppotelli, 1982; Coie, Dodge, 1983; 1988; Parkhurst & Asher, 1992; Pope, Bierman, & Mumma, 1991) ja toverit huomioivan, ystävällisen käyttäytymisen yhteys tovereiden hyväksyvään asenteeseen lasta kohtaan (Coie & Dodge, 1988; Bierman, Smoot, & Aumille, 1993; Parkhurst & Asher, 1992). Tutkimuksissa on myös pyritty selvittämään kognitioita ja emootioita, jotka ohjaavat lapsen käyttäytymistä sosiaalisissa tilanteissa, sekä niiden yhteyttä toverisuhteiden laatuun (Crick & Dodge, 1994; Evans & Short, 1991; Hubbard & Coie, 1994; Vernberg, Abwender, Ewell, & Beery, 1992). Sosiaalisen käyttäytymisen, kognitioiden ja emootioiden yhteys ystävyyssuhteiden määrää ja laatuun tunnetaan vain pintapuolisesti.

Koska toverisuhteiden merkitys lapsuudenajan hyvinvointia lisäävänä ja vähentävänä tekijänä on merkittävä ja koska lapsuuden toverisuhteet myös ennustavat nuoruus- ja aikuisiän psykososiaalista sopeutumista, tarvitaan yhä tarkempaa tietoa siitä, mitkä tekijät lapsen ikätoverisuhteisiin vaikuttavat. Interventioiden kannalta on välttämätöntä

tuntea lasten sosiaalista maailmaa, jotta kaikkein suurimmassa syrjäytymisen vaarassa olevat lapset voitaisiin tunnistaa ja heidän asemaansa helpottaa pyrkimällä vaikuttamaan joko heidän asemaansa, sosiaaliseen toimintaansa tai ystävyysuhteisiinsa. Toverisuhteiden laatuun vaikuttavien tekijöiden tunteminen auttaa lasten kanssa työskenteleviä aikuisia kohdistamaan huomionsa ja ohjauksensa niihin sosiaalisiin suhteisiin ja taitoihin, joita lapsi tai nuori kussakin ikävaiheessa tarvitsee parantaakseen suhteitaan ikätovereihinsa.

Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään sosiaalisen ajattelun, sosiaalisen käyttäytymisen, toveriryhmästatuksen ja ystävyysuhteiden välisiä yhteyksiä 12–13 -vuotiaiden keskuudessa. Mielenkiinnon kohteena olivat toverisuhteet koululuokan sisällä. Koululuokan ihmissuhteet valittiin, koska oppilaat viettävät koulussa 35 tuntia viikossa, mikä tekee siitä - perheen jälkeen - tämänikäisten lasten ajallisesti merkittävimmän sosiaalisen ympäristön.

1.1. Status ja sen kaksi ulottuvuutta: pitäminen ja torjunta

Toveripiiristatuksella pyritään kuvaamaan lapsen asemaa ikätoveriryhmässä ja ryhmän jäsenten asennetta kyseistä lasta kohtaan (George & Hartman, 1996; Newcomb & Bagwell, 1995; Vandell & Hembree, 1994). Sen tutkiminen perustuu yksipuolisesti muiden ryhmän jäsenten mainintoihin lapsen pidettävyydestä (Bukowski & Hoza, 1989; Coie & Dodge, 1983).

Tutkittaessa lasten suhtautumista toisiin lapsiin ja etenkin lapsiryhmän suhtautumista jäsenensä kiinnitetään usein huomiota sekä siihen, pidetäänkö lapsesta että siihen, tuleeko lapsi torjutuksi (ks. Newcomb ym., 1993). Tutkijat ovat kokeneet näiden erottamisen tärkeäksi, koska niillä on toisistaan riippumatonta vaihtelua ja niihin ovat yhteydessä erilaiset tekijät (Bukowski & Hoza, 1989; Coie ym., 1982; Parkhurst & Asher, 1992). Pitämisen ja torjunnan lisäksi kiinnitetään usein huomiota mainintojen yhteismäärään, jonka vähäisyys on yhteydessä vähäiseen sosiaaliseen vaikutukseen ja näkyvyyteen toveriryhmässä ja runsaus korkeaan sosiaaliseen aktiivisuuteen

(Bukowski & Hoza, 1989; Coie & Dodge, 1988; Hatzichristou & Hopf, 1996).

Pitämistä ikätovereiden keskuudessa tutkitaan kysymällä lapselta: “Kenestä tai keistä ryhmäsi lapsista pidät eniten?” (Coie & Dodge, 1983) tai “Kenen tai keiden kanssa mieluiten leikit?” (Bukowski & Hoza, 1989; Ladd, 1990). Sosiometrisessä tutkimuksessa vastauksia nimitetään positiivisiksi maininnoiksi (Bierman ym., 1993; Parkhurst & Asher, 1992). Torjuntaa tutkittaessa lapsilta kysytään: “Kenestä tai keistä ryhmäsi lapsista pidät vähiten?” (Coie & Dodge, 1983) tai “Keiden kanssa et halua leikkiä?” (Ladd, 1990). Sosiometrisessä tutkimuksessa lasten vastauksia näihin kysymyksiin nimitetään negatiivisiksi maininnoiksi (Bierman ym., 1993; Parkhurst & Asher, 1992).

Tutkittaessa positiivisten ja negatiivisten mainintojen jakautumista lapsiryhmässä on havaittu, että lapset jakautuvat torjunnan ja pitämisen mukaan neljään äärimmäiseen ryhmään (Bukowski & Hoza, 1989; Coie ym., 1982; ks. myös Newcomb ym., 1993). Sosiaalisiin statusryhmiin jakamisen perusteet ovat ryhmän keskiarvoihin ja hajontoihin pohjautuessaan keinotekoiset (Bukowski & Hoza, 1989), mutta lukuisissa tutkimuksissa (ks. Newcomb ym., 1993) on havaittu, että ryhmät eroavat toisistaan käyttäytymiseltään, kognitioiltaan ja hyvinvoinniltaan, sekä sen suhteen, miten toverit niihin kuuluvia lapsia kohtaan käyttäytyvät (Coie, Dodge, & Kupersmidt, 1990; Hymel, Wagner & Butler, 1990).

Suosittu lapset. Lapset, jotka saavat paljon pitämismainintoja ja tuskin lainkaan mainintoja tovereiden torjunnasta, kuuluvat suosittujen ryhmään. He ovat yleensä sosiaalisesti ja kognitiivisesti lahjakkaita lapsia (Coie & Dodge, 1988), joilla on paljon ystäviä (George & Hartman, 1996) ja jotka sopeutuvat hyvin kouluun ja toveripiiriin (Newcomb ym., 1993). He ovat sosiaalisesti aktiivisia (Coie & Dodge, 1988) ja opettajat (Coie & Dodge, 1988) sekä toverit (Coie & Dodge, 1988; Ollendick ym., 1992; Parkhurst & Asher, 1992) liittävät heihin runsaasti mainintoja prososiaalisesta toiminnasta. Suosituilla lapsilla on runsaasti toimivia ratkaisuja sosiaalisiin ongelmatilanteisiin (Crick & Dodge, 1994), ja he onnistuvat usein toimimaan siten, että ongelmat kyetään ratkaisemaan ja hyvät sosiaaliset suhteet säilyvät (Newcomb ym., 1993). Toverit myös käyttäytyvät ystävällisemmin suosittuja kuin muita lapsia kohtaan (Coie ym., 1990; Hymel ym., 1990).

Torjutut lapset. Jos lapsi puolestaan saa paljon negatiivisia mainintoja, mutta tuskin lainkaan pitämismainintoja tovereiltaan, hän kuuluu torjuttujen ryhmään. Tämän ryhmän lapsilla on runsaasti vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa (Bierman ym., 1993; Hatzichristou & Hopf, 1996). He ovat usein levottomia (Bierman ym., 1993; Ollendick ym., 1992), heillä on huono itsesääätelykyky (Eisenberg ym., 1997) ja monissa tutkimuksissa heidän on havaittu olevan tovereitaan aggressiivisempia (Bierman ym., 1993; Ollendick ym., 1992; Pope ym., 1991). Osa torjutuista lapsista on ujoja (Bierman ym., 1993; Parkhurst & Asher, 1992). Heiltä voivat myös puuttua kyvyt puolustaa itseään rakentavasti, ja kiusoittelua kohdatessaan he saattavat alistua yrittämättä puolustaa itseään (Parkhurst & Asher, 1992). Torjutut lapset saattavat olla sosiaalisessa ja emotionaaliossa kehityksessään ikätovereitaan jäljessä, sillä toverit kuvaavat heitä lapsellisiksi (Pope ym., 1991) ja kummallisiksi (Bierman ym., 1993). Heillä on ikätovereihinsa verrattuna vähän positiivisina pidettyjä sosiaalisia piirteitä ja taitoja (Bierman ym., 1993; Newcomb ym., 1993; Hatzichristou & Hopf, 1996; Parkhurst & Asher, 1992), ja oletettavasti juuri siksi he saavat hyvin vähän positiivisia mainintoja sosiometrisessä tutkimuksessa.

Torjutut lapset joutuvat muita useammin niin aikuisten (Coie & Dodge, 1988) kuin toisten lastenkin negatiivisen huomion kohteeksi (Coie ym., 1990). Muut lapset eivät halua leikkiä torjuttujen lasten kanssa (Coie & Dodge, 1988), mutta torjuttujen lasten on myös havaittu vetäytyvän, eristävän itsensä sosiaalisissa tilanteissa (Harrist ym., 1997). Tämä saattaa olla oppimisen tulosta. Eräissä tutkimuksissa on huomattu, että torjutut lapset alkavat vetäytyä sosiaalisista kontakteista vasta koettuaan torjuntaa toisten lasten taholta (Coie ym., 1990; Rubin, LeMare, & Lollis, 1990). Torjutut lapset joutuvat myös muita useammin kiusaamisen uhreiksi (Parkhurst & Asher, 1992; Salmivalli, 1995).

Jotkut tutkijat ovat jakaneet torjuttuja lapsia alaryhmiin (Bierman ym., 1993; Parkhurst & Asher, 1992; Pope ym., 1991). Yleisin jakoperuste on aggressiivisuus: omiin ryhmiinsä jaotellaan torjutut-aggressiiviset (Bierman ym., 1993; Parkhurst & Asher, 1992; Pope ym., 1991) ja muut torjutut. Muihin torjuttuihin viitataan torjuttuina-kypsymättöminä ja torjuttuina-vetäytyvinä (Pope ym., 1991) tai torjuttuina-ei aggressiivisinä (Bierman ym., 1993) tai torjuttuina-alistuvina (Parkhurst & Asher, 1992).

Statukseltaan ristiriitaiset lapset. Lapsia, jotka saavat tovereiltaan paljon sekä positiivisia että negatiivisia mainintoja, pidetään statukseltaan ristiriitaisina. Heidän kohdallaan muut lapset eivät pääse yksimielisyyteen toverinsa pidettävyydestä. Statukseltaan ristiriitaiset lapset ovat sosiaalisesti lahjakkaita (Hatzichristou & Hopf, 1996), taipuvaisia johtajan asemaan (Coie & Dodge, 1988) ja aktiivisuuteen lapsiryhmässä (Coie & Dodge, 1988). Kuitenkin he ovat myös häiriöksi (Coie & Dodge, 1988; Parkhurst & Asher, 1992) ja usein mukana tappeluissa (Parkhurst & Asher, 1992). Ristiriitaiset lapset osaa- vat halutessaan olla ystävällisiä ja avuliaita, mutta he ovat myös suosittuja ja keskiver- toja lapsia aggressiivisempia (Coie & Dodge, 1988; Hatzichristou & Hopf, 1996). Ristiriitainen status saattaa liittyä myös kirjoittamattomia normeja rikkovaan käyttä- tymiseen, esimerkiksi tytöillä menestymiseen pojille tyypillisissä kouluaineissa, kuten matematiikassa (Hatzichristou & Hopf, 1996).

Toveripiirissään vähälle huomiolle jäävät lapset. Äärimmäisistä statusryhmistä neljättä - lapsia jotka saavat hyvin vähän niin negatiivisia kuin positiivisiakin mainintoja- kuvas- taa ennenkaikkea vähäinen näkyvyys lapsiryhmässä (Coie & Dodge, 1988; Hatzichristou & Hopf, 1996). Toisinaan heitä kutsutaankin unohdetuiksi (Hynninen & Haapasalo, 1996). Käyttäytymiseltään he näyttävät eroavan vain vähän keskiarvoryh- mästä (Hatzichristou & Hopf, 1996; Parkhurst & Asher, 1992). Joidenkin tutkimusten mukaan nämä lapset osallistuvat sosiaaliseen toimintaan vähemmän ja vetäytyvät enem- män kuin muut lapset (Coie & Dodge, 1988; Ollendick ym., 1992; Harrist ym., 1997). Yleensä heidän on havaittu käyttäytyvän rauhallisella, sosiaalisesti hyväksyttävällä ta- valla (Coie & Dodge, 1988), joka ei herätä paljoa huomiota. Monissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että nämä lapset käyttäytyvät hyvin harvoin aggressiivisesti, jopa harvem- min kuin suositut toverinsa (Coie ym., 1982; Coie & Dodge, 1988; Newcomb ym., 1993).

1.2. Ystävyysuhteet: Molemminpuolista pitämistä

Ystävyys on lasten keskinäistä, vapaaehtoisuuteen ja molemminpuolisuuteen perustuvaa suhdetta kuvaava käsite, joka on erillinen muiden ryhmän jäsenten suhtautumisesta kyseisiin lapsiin (Bukowski & Hoza, 1989; George & Hartman, 1996, Hartup & Stevens, 1997; Ladd, 1990). Sen kattava määrittelemine on vaikeaa, koska ystävyuden merkitys ihmisille muuttuu iän myötä (Hartup & Stevens, 1997; Price & Ladd, 1986). Lapset ja nuoret liittävät ystävyysuhteen käsitteeseen molemminpuolisen pitämisen, toisen auttamisen ja prososiaalisen käyttäytymisen ystävää kohtaan sekä yhdessä vietetyn ajan (Berndt & Perry, 1990). Tunteiden jakaminen ja luottamuksellisuus korostuvat ystävyuden määritelmässä kun lapset lähestyvät murrosikää (Berndt & Perry, 1990; Hartup, 1983). Kaikille ikäkausille lienee tyypillistä olettaa ystävyysuhteen molemminpuolisuudesta ja vastavuoroisuudesta (Hartup & Stevens, 1997).

Toisin kuin status, edellyttää ystävyys myös tutkijoiden mielestä molemminpuolisuutta: ystävyyttä operationalisoitaessa sen edellytyksenä pidetään sitä, että kaksi lasta valitsevat toinen toisensa ystävikseen (Parker & Asher, 1993; Grottpeter & Crick, 1996) tai ilmoittavat pitävänsä toisistaan (Vandell & Hembree, 1994). Erään tutkimuksen mukaan tällainen vastavuoroinen ystävyysuhtede on 88%:lla lapsista (George & Hartman, 1996).

Suuren lapsiryhmän, esimerkiksi koululuokan, sisällä syntyy myös useamman ystävyksen muodostamia pieniä ryhmiä, porukoita, klikkejä tai jengejä (Cairns & Cairns, 1994; Cairns, Leung, Buchanan, & Cairns, 1995; Huttunen & Salmivalli, 1996; Kinderman, 1993). Nämä ystäväryhmät viettävät aikaansa yhdessä ja näyttäytyvät niihin kuulumattomille kiinteänä ystäväpiirinä (Cairns ym., 1995; Shulman, Seiffe-Krenke, Levy-shiff, Fabian, & Rotenberg, 1995). Tutkimuksissa on käynyt ilmi, etteivät lapset ja nuoret suinkaan pidä kaikkia samaan porukkaan kuuluvia läheisinä ystävinään (Cairns ym., 1995). Lapsi saattaa myös kuulua yhtä aikaa useampaan ryhmään (Cairns ym., 1995; Kinderman, 1993).

Ystävyysuhteet eroavat laadullisesti muista toverisuhteista (Newcomb & Bagwell, 1995). Ystävyysuhteet ovat intiimimpiä ja luottamuksellisempia, ystävykset kiinnittävät toisiinsa enemmän huomiota kuin muihin tovereihinsa, näkevät vaivaa yhteisten ta-

voitteiden saavuttamiseksi ja pyrkivät ratkaisemaan ristiriitansa neuvottelemalla (Hartup, 1996; Laursen, Hartup & Koplak, 1996; Newcomb & Bagwell, 1995). Lasten ystävyys-suhteet, jopa saman lapsen eri ystävyys-suhteet eroavat toisistaan laadullisesti. Ystävyys-suhteita, joita kuvastaa runsas toisen tunteiden ja tarpeiden huomiominen, läheisyys, luottamus, avuliaisuus, ristiriitojen rakentava ratkaisu, ystävyys-tasa-arvoisuus päätöksenteossa emotionaalinen tuki ja ystävyys-tuensa seurassa koke-mat positiiviset tunteet pidetään laadullisesti hyvinä (Hartup, 1996; Parker & Asher, 1993). Laadullisesti heikommassa ystävyys-suhteissa esiintyy enemmän ristiriitoja ja ys-tävän luottamuksen pettämistä. Tutkimusten mukaan lapset ovat tyytyväisempiä laadullisesti hyviin ystävyys-suhteisiinsa kuin ongelmallisiin (Hartup & Stevens, 1997, Parker & Asher, 1993).

1.3. Status ja ystävyys-suhteet

Statuseltaan erilaiset lapset näyttävät eroavan ystävyys-suhdeverkostoiltaan (George & Hartman, 1996) ja tyytyväisyydeltään ystävyys-suhteisiinsa (Parker & Asher, 1993; Vandell & Hembree, 1994). Georgan ja Hartmanin (1996) tutkimuksessa kävi ilmi, että kaikilla lapsilla oli ainakin yksi yksisuuntainen ystävyys-suhde, eivätkä statusryhmät eronneet yksisuuntaisten ystävyys-suhteiden lukumäärässä. Huomioitaessa ystävyys -suhteen molemminpuolisuus havaittiin, että useammilla suosituilla lapsilla on ystävyys -suhde kuin vähemmän suosituilla lapsilla (George & Hartman, 1996; Vandell & Hembree, 1994). Suosituilla lapsilla on tutkimusten mukaan myös määrällisesti enem-män vastavuoroisia ystävyys-suhteita (George & Hartman, 1996) kuin vähemmän suosi-tuilla ja heidän ystävänsä ovat useammin toisia suosittuja lapsia (George & Hartman, 1996). Eniten samanikäisiä ystäviä omalla luokallaan on suosituilla lapsilla. Vähemmän suosituilla lapsilla taasen on enemmän ystävyys-suhteita itseään nuorempiin ja toisia kou-luja käyviin tovereihin kuin suosituilla tovereillaan (George & Hartman, 1996). Suosituimmat lapset liittyvät ystävyys-suhteisiinsa useammin positiivisia tunteita ja vä-littämistä kuin vähemmän suositut toverinsa, jotka ovat tyytymättömämpiä ystävyys -

suhteisiinsa (Parker & Asher, 1993).

Eräs tämän tutkimuksen tavoitteista oli tutkia sosiaalisen statuksen ja ystävyysuh - teiden välistä yhteyttä. Yhteyden selvittämiseksi tutkittiin pitämis- ja torjuntapiste - määrien yhteyttä ystävyysuhteiden lukumääriin ja tarkasteltiin statukseltaan erilais - ten oppilaiden jakautumista ystäväryhmiksi.

1.4. Sosiaalisen käyttäytymisen yhteys toverisuhteiden laatuun

Tutkijat ovat pyrkineet selvittämään, miten lapsen käyttäytyminen sosiaalisissa tilan - teissa on yhteydessä siihen, millaisiksi hänen toverisuhteensa muodostuvat. Parhaiten tunnetaan käyttäytymisen yhteys sosiaalisen statuksen mittareihin; pitämiseen ja tor - juntaan. Runsaasti mainintoja pitämisestä saavat tovereiltaan sellaiset lapset, joilla on ikäisekseen hyvät sosiaaliset taidot (Coie & Dodge, 1988). He saavat runsaasti mainin - toja prososiaalisuudesta, eli ovat ystävällisiä ja avuliaita, osaavat neuvotella (Parkhurst & Asher, 1992), omaavat yhteistyö- ja johtajantaitoja (Coie ym., 1982; Coie & Dodge 1983) ja puolustavat itseään rakentavasti riitatilanteissa (Coie ym., 1982). Koulutyöskentelyssään he ovat itsenäisiä ja saavuttavat hyviä tuloksia (Coie ym., 1982). Käänteisessä yhteydessä positiivisten mainintojen määrään ovat vähäiset sosiaa - liset taidot (Coie & Dodge, 1988), ujous, yliherkkyys ja kyvyttömyys puolustaa itse - ään (Parkhurst & Asher, 1992) sekä kypsymättömyys (Pope ym., 1991) ja kiusaami - sen ja torjunnan uhrina oleminen (Coie ym., 1982; Salmivalli, 1995).

Runsaasti negatiivisia mainintoja ikätovereiltaan saavat lapset, jotka käyttäytyvät sosiaalisissa tilanteissa häiritsevästi (Coie ym., 1982; Coie & Dodge, 1983, 1988; Parkhurst & Asher, 1992; Pope ym., 1991), levottomasti (Coie & Dodge, 1988), aggres - siivisesti (Coie ym., 1982; Coie & Dodge, 1988; Hatzichristou & Hopf, 1996; Parkhurst & Asher, 1992; Pope ym., 1991), ikäkauteensa nähden lapsellisesti (Bierman ym., 1993; Harrist, Zaia, Bates, Dodge, & Pettit, 1997; Pope ym., 1991) tai muulla ta - voin muiden lasten silmissä kummallisesti (Bierman ym., 1993; Harrist ym., 1997). Torjuntaan saattaa liittyä myös käyttäytymisen ulkopuolelle kuuluvia tekijöitä, kuten

lapsen poikkeava ulkonäkö (Bierman ym., 1993), kiusaamisen uhriksi joutuminen (Salmivalli, 1995), kotitausta (Vandell & Hembree, 1994), alhainen älykkyys tai huono koulumenestys (Coie & Dodge, 1988). Yli 12-vuotiaiden ikäryhmässä torjuntaan ovat yhteydessä lapsen kyvyttömyys puolustaa itseään ja kyvyttömyys sietää kiusoittelua (Parkhurst & Asher, 1992). Ystävällisyyden, luotettavuuden, yhteistyötaitojen ja negatiivisten mainintojen välillä vallitsee negatiivinen yhteys (Coie ym., 1982; Coie & Dodge 1983; Parkhurst & Asher, 1992).

Tutkijat ovat olleet erityisen kiinnostuneita aggressiivisuuden ja negatiivisten mainintojen välisestä yhteydestä. Sekä avoimen että ihmissuhteisiin kohdistuvan aggressiivisuuden on havaittu olevan yhteydessä torjuntaan (Coie ym., 1982; Coie & Dodge, 1988; Crick, 1996; Crick & Grotpeter, 1995; Hatzichristou & Hopf, 1996; Pakaslahti & Keltinkangas-Järvinen, 1996; Parkhurst & Asher, 1992; Pope ym., 1991). Vahva yhteys aggressiivisuudellaan torjuntaan etenkin silloin, kun se yhdistyy häiriökäyttäytymiseen (Bierman ym., 1993) ja prososiaalisten taitojen puutteeseen (Parkhurst & Asher, 1992). Tulosten perusteella aggressiivisuutta on pidetty yhtenä tärkeimmistä tovereiden torjuvan asenteen selittäjistä (Coie ym., 1990; Crick, 1996; Pope ym., 1991).

Tutkimuksissa on löydetty myös torjuttujen lasten ryhmiä, jotka eivät ole toveriaan aggressiivisempia (Bierman ym., 1993; Volling, MacKinnon-Lewis, Rabiner, & Baradaran, 1993). Siksi aggressiivisuudenei voida katsoa olevan ainoa torjuntaan yhteydessä oleva käyttäytymispiirre. Levottomuuden ja häiriökäyttäytymisen lisäksi torjuntaan liittyy toisinaan myös lapsen vetäytyvä käyttäytyminen toveripiirissä (Bierman ym., 1993; Harrist ym., 1997; Volling ym., 1993). Osa torjutuista lapsista on pikemminkin ujoja ja/tai sosiaalisesti passiivisia kuin häiritseviä ja aggressiivisia (Bierman ym., 1993; Volling, 1993). Kaikissa tutkimuksissa ujouden ja sosiaalisen passiivisuuden ei kuitenkaan ole havaittu olevan yhteydessä torjuntaan (Rubin, Stewart, & Coplan, 1995). Toisten tutkimusten mukaan vetäytyminen näyttää olevan yhteydessä torjuntaan, jos siihen liittyy lapsuuden depressiivisyyttä (Harrist ym., 1997) tai muutoin heikot sosiaaliset taidot (Volling ym., 1993).

Lasten lähestyessä murrosikää käyvät torjunnan syyt yhä moninaisimmiksi. Kyvyttömyys tunnistaa toisten sosiaalisia vihjeitä ja noudattaa toveripiirin kirjoittamattomia sääntöjä ovat yhteydessä tovereiden torjuntaan kaikissa ikäryhmissä, mutta niiden merkitys kasvaa murrosikää lähestyttäessä (Bierman ym., 1993; Volling ym.,

1993). Tovereiden silmissä kummallinen ja poikkeava käytös on kahdentoista ikävuo- den tuntumassa eräs tärkeimmistä torjuntaa selittävistä tekijöistä (Bierman ym., 1993; Pope ym., 1991). Ilmiö lienee yhteydessä vanhempien lasten kehittyneempiin kykyihin havaita sosiaalisia normeja ja poikkeamia niistä, mutta siihen, että jotakuta pidetään ikä- tovereiden parissa kummallisena, saattaa liittyä myös lapsen huono maine toveripiirissä (Bierman ym., 1993): tovereiden torjuva suhtautuminen lapseen vaikka tämä ei poik- keaisikaan merkittävästi toisista lapsista (Bierman ym., 1993, Hymel ym., 1990).

Ikäkaudelle tyypillisistä sosiaalisista normeista poikkeaminen saattaa selittää myös vetäytymisen ja tovereiden torjunnan välistä ikäsidonnaista yhteyttä (Bierman ym., 1993; Rubin ym., 1995): yhteyttä näiden välillä ei havaittu alle 8- vuotiaiden keskuu- dessa (Harrist ym., 1997; Hatzichristou & Hopf, 1996), mutta kylläkin yli 12 - vuotiaiden ikäryhmässä (Hatzichristou & Hopf, 1996). Nuorempien lasten keskuudessa yksinleikkiminen on tavallista, eikä kiinnitä tovereiden huomiota (Bierman ym., 1993; Rubin ym., 1995). Sen sijaan murrosikää lähestyttäessä yhdessä olemisesta ja tekemi- sestä tulee ikäkaudelle tyypillisin sosiaalisen toiminnan muoto (Parker & Gottman, 1989). Tällöin vetäytyvät ja eristyvät lapset erottuvat voimakkaasti toveriryhmästään ja saavat negatiivista huomiota (Rubin ym., 1995). Eräs tämän tutkimuksen tavoitteista oli selvittää vetäytymisen yhteyttä tovereiden pitämiseen ja torjuntaan 12-13 - vuotiaiden ikäryhmässä.

1.5. Kognitiot ja emootiot sosiaalisen kompetenssin taustalla

Sellaista toimintaa sosiaalisissa tilanteissa, joka pääasiassa johtaa myönteisiin sosiaalisiin suhteisiin nimitetään sosiaalisiksi kompetenssiksi (Hubbard & Coie, 1994). Hyvään so- siaaliseen kompetenssiin on katsottu kuuluvan muunmuassa taitoja ratkaista sosiaalisia ongelmatilanteita onnistuneesti, kyky ymmärtää toisten tunteita ja tarpeita sekä ottaa ne huomioon, kyky havaita vallitsevia sosiaalisia normeja ja käyttäytyä niiden mukai- sesti sekä tarpeen mukaan hillitä omia tunnereaktioitaan silloin, kun ne saattaisivat vaa- rantaa vuorovaikutukselle myönteisen ilmapiirin (Eisenberg ym., 1997; Hubbard &

Coie, 1994; Vollingym., 1993). Lapset, joilta näitä taitoja puuttuu joutuvat usein toveri-
riipirinsä torjumiksi (Volling ym., 1993).

Tutkijat ovat havainneet, että hyvän ja puutteellisen sosiaalisen kompetenssin taustalla vaikuttavat hyvin erilaiset kognitiot ja emootiot (Coie, 1990; Crick & Dodge, 1994; Hart, Ladd & Burlison, 1990; Vernbergym., 1992). Crickin ja Dodgen (1994) mukaan sosiaalista toimintaa edeltää viisi kognitiivista prosessia, joissa kussakin voi esiintyä ajattelutapoja, jotka ohjaavat käyttäytymistä suuntaan, joka saattaa haitata myönteisen sosiaalisen ilmapiirin muodostumista. Nämä prosessit ovat sosiaalinen havainnointi, tapahtumien tulkinta, sosiaalisten tavoitteiden asettaminen, toimintavaihtoehtojen tuottaminen ja niiden pohtiminen, johon liittyy päätöksenteko tulevasta käyttäytymisestä. Näissä prosesseissa on havattu monia eroja torjuttujen lasten ja heidän suosittujen tovereidensa keskuudessa (Crick & Dodge, 1994; Dodge & Feldman, 1990; Evens & Short, 1991; Hart ym., 1990).

Torjutut lapset esimerkiksi kiinnittävät ympäristössään enemmän huomiota aggressiivisiin ja vihamielisiin sosiaalisiin vihjeisiin kuin suosittummat toverinsa (Crick & Dodge, 1994). He myöskin tulkitsevan neutraalin käyttäytymisen useammin vihamieliseksi kuin muut ja kokevat muiden vahingoittavan heitä tahallaan (Crick & Dodge, 1994; Dodge & Feldman, 1990). Toisten lasten tunteita he tunnistavat heikommin kuin ikätovereinsa (Dodge & Feldman, 1990; Hubbard & Coie, 1994). Päämääriä asettaessaan torjuttujen lapsien on havaittu korostavan yksilöllisiä etuja, kuten voittamista ja suosittujen puolestaan pitävän hyvien sosiaalisten suhteiden säilymistä päämääränään (Crick & Dodge, 1994). Torjutuilla lapsilla voi olla myös vaikeuksia muuttaa päämääriään tilanteen vaatimusten mukaan (Eisenbergym., 1997). Erilaisten toimintavaihtoehtojen tuottamisessa on havaittu, että torjutut lapset tuottavat suosittuihin lapsiin verrattuna vähemmän toimivia ja ystävällisiä ratkaisuja sosiaalisiin ongelmatilanteisiin (Crick & Dodge, 1994). Erityisesti silloin, kun heidän alunperin ehdottamansa, positiivinen sosiaalinen ratkaisu ei toimi, alkavat torjutut lapset nopeasti miettiä epäsosiaalisia ratkaisutapoja, kuten voimakeinojen käyttöä, kun heidän suosittummat toverinsa puolestaan yrittävät toista positiivista ratkaisutapaa (Evens & Short, 1991). Valitessaan mitä keksimistään ratkaisuista käyttävät torjutut lapset odottavat epäsosiaalisilla ratkaisutavoilla olevansa tavoitteitaan vastaavia seurauksia. Suosittujen lasten puolestaan on havaittu odottavan ystävällisellä toiminnalla saavuttavansa sekä henkilökohtaiset tavoitteensa,

että pitävänsä yllä positiivisia sosiaalisia suhteita (Hart, Ladd & Burlison, 1990). Torjuttujen on myös havaittu uskovan suosittuja vähemmän omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa siihen, mitä heille tapahtuu (Ollendick ym., 1992)

Crickin ja Dodgen (1994) mukaan sosiaalisissa tilanteissa esiintyvät kognitiiviset prosessit eivät suinkaan ole tietoisia eivätkä rationaalisia. Heidän mukaansa sosiaalinen ajattelu on pääasiassa esitietoista ja nojaa automaattisiin ajattelutapoihin, kuten skeemoihin ja scripteihin. Toiminta sosiaalisissa tilanteissa perustuu tottumuksiin ja automaattisiksi muuttuneisiin strategioihin (Crick & Dodge, 1994; Mize & Cox, 1990). Näiden tiedostamattomien ja automaattisten kognitiivisten prosessien on kuitenkin havaittu ennustavan lapsen todellista käyttäytymistä (Dodge & Feldman, 1990; Evans & Short, 1991; Mize & Cox, 1990).

Sosiaalisiakognitioita ja strategioiden valintaa muokkaavat Crickin ja Dodgen (1994) mukaan niihin välittömästi liittyvät emootiot, joita tilanne tai sen tulkinta lapsessa herättää. Emootiot voivat toimia lapselle vihjeenä, joka muokkaa tulkintaa tai lapsen sosiaalisille tilanteille asettamia tavoitteita. Esimerkiksi jännityksen ja ahdistuksen tunteet saattavat ohjata lapsen motivaatiota siten, että hän pyrkii välttämään sosiaalista tilannetta (Crick & Dodge, 1994; Harrist ym., 1997; Vernberg ym., 1992). Lisäksi emootioilla on yhteys lapsen minäkäsitykseen ja mielikuvaan siitä, millaiset mahdollisuudet hän näkee itsellään olevan tilanteen hallitsemiseksi (Crick & Ladd, 1993; Rubin ym., 1995). Emootiot ovat yhteydessä toverisuhteiden laatuun myös vuorovaikutuksen kautta. Liian voimakkaiden, etenkin voimakkaiden negatiivisten emootioiden ilmaiseminen saattaa häiritä tasapainoista vuorovaikutusta ja herättää tovereissa kielteisiä reaktioita lasta kohtaan (Hubbard & Coie, 1994; Parker & Gottman, 1989). Kyvyn hallita negatiivisia tunteita onkin osoitettu olevan yhteydessä hyvään sosiaaliseen kompetenssiin (Eisenberg ym., 1997; Hubbard & Coie, 1994).

Lapsen aikaisemmat kokemukset ja niihin liittyvät emootiot muodostavat kaiken aikaa kasvavan sosiaalisten muistojen varaston. Näiden muistojen pohjalta lapsi tulkitsee sosiaalisia kokemuksiaan, pohtii erilaisia käyttäytymisvaihtoehtoja ja toimii (Crick & Dodge, 1994). Täten sosiaalinen kehityshistoria on niiden sosiaalisten strategioiden taustalla, joita lapsi tänä päivänä käyttää. Lisäksi nykyiset tapahtumat liittyvät sosiaalisten muistojen joukkoon ja vaikuttavat tulevia tapahtumia ohjaaviin sosiaalisiin kognitioihin (Crick & Dodge, 1994). Oppimisen vaikutus sosiaaliseen käyttäytymiseen on

havaittu esimerkiksi muutamissa torjuttujen lasten käyttäytymistä koskevissa tutkimuksissa. On havaittu, että lapset ovat alkaneet välttää ryhmätovereidensa seuraa koettuaan torjuntaa näiden taholta (Coie ym., 1990; Rubin ym., 1990).

Sosiaalisentoiminnan ja ystävyysuhteiden välisestä yhteydestä on vähemmän tutkimustietoa kuin käyttäytymisen ja sosiaalisen statuksen välisestä yhteydestä. Tiedetään, että ystävykset muistuttavat toisiaan sosiaalisilta taipumuksiltaan, kuten prososiaalisuuden (Hartup, 1996; Hartup & Stevens, 1997), vetäytymisen (Hartup, 1996), häiriökäyttäytymisen (Bernd & Perry, 1990; Cairns & Cairns, 1994; Hartup, 1996) ja aggressiivisuudensuhteen (Cairns & Cairns, 1994; Hartup, 1996; Huttunen & Salmivalli, 1996). Tiedetään myös, että sosiaalinen ahdistuneisuus vaikeuttaa uusien ystävyysuhteiden muodostamista (Vernberg ym., 1992). Lisäksi voidaan päätellä, että laadullisesti hyvän ystävyysuhteen, jota kuvaa luottamuksellisuus ja vähäiset ristiriidat ystävysten välillä (Hartup, 1996; Parker & Asher, 1993), luominen ja ylläpitäminen edellyttää lapselta hyvää sosiaalista kompetenssia (ks. Laursen ym., 1996). Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lapsen sosiaalisien taipumusten ja pyrkimysten yhteyksiä sosiaalisen statuksen lisäksi hänen ystävyysuhteidensa lukumäärään.

1.6. Toverisuhteiden merkitys hyvinvoinnille ja kehitykselle

Statusryhmistä torjuttujen lasten ryhmää pidetään yleensä psykososiaalisesti kaikkein huonoimmin sopeutuneena. Heillä on vaikeuksia sopeutua lapsiryhmän jäsenyyteen aina päiväkotia lähtien viimeisille koululuokille asti (Hatzichristou & Hopf, 1996; Kupersmidt & Coie, 1990; Ollendick ym., 1992; Vandell & Hembree, 1994). Heillä esiintyy eniten lapsuudenajan psyykkistä oireilua: yksinäisyyttä ja sosiaalisia huolenaiheita (Parkhurst & Asher, 1992), ahdistusta (French, 1990), masentuneisuutta (Cole & Carpentieri, 1990) sekä nuoruusiällä enemmän päihteidenkäyttöä kuin muihin statusryhmiin kuuluneilla (Ollendick ym., 1992). He myös uskovat omiin kykyihinsä vaikuttaa tulevaisuuteensa vähemmän kuin suositummat toverinsa (Ollendick ym., 1992). Tutkimukset antavat viitteitä myös siitä, että lapsena torjutuilla on sopeutumisvaikeuk-

sia myös aikuisuudessa (Parker & Asher, 1987).

Paitsi tulevan psykososiaalisen sopeutumisen ennustajana pitävät jotkut tutkijat sosiaalista statusta ja siihen liittyviä ilmiöitä, pitämistä ja torjuntaa, myös yksilön hyvinvointiin ja kehitykseen suoraan vaikuttavana tekijänä. Toveriiden torjuntaa pidetään itsetuntoa vaurioittavana kokemuksena ja pitämiseen liittyvän hyväksynnän oletetaan puolestaan parantavan lapsen luottamusta itseensä (Crick & Ladd, 1993). Pettymyksen lisäksi toveripiirin ulkopuolelle torjutuksi tuleminen sulkee Coien (1990) mukaan lapselta pois mahdollisuuden harjoitella toveripiirissä tarvittavia sosiaalisia taitoja.

Myös ystävyyskokemisen on havaittu olevan yhteydessä yhteydessä hyvinvointiin. Keskimäärin lapset, joilla on ystävä tai ystäviä, voivat paremmin niihin lapsiin verrattuna, jotka ovat yksinäisiä (Gauze ym., 1996; Hartup, 1996; Vandell & Hembree, 1994). Ystävyys ja hyvinvoinnin välinen yhteys vahvistuu, jos ystävyys-suhteen laatu otetaan huomioon (Hartup, 1996; Parker & Asher, 1993). Luottamuksellinen ystävyys-suhte, johon liittyy molemminpuolista tukemista ja auttamista, on yhteydessä hyvinvoinnin ja koulutusmotivaation lisääntymiseen, yleiseen toverisuhteiden parantumiseen (Hartup, 1996) sekä lapsen itsensä arvioimaan tyytyväisyyteen ystävyys-suhteeseen (Parker & Asher, 1993). Sensijaan ne lapset, joiden ystävyys-suhteet olivat ristiriitaisia tai jotka olivat kokeneet ystävyys-pettämistä, ilmoittivat olevansa yksinäisempiä kuin lapset, joilla oli laadultaan hyvä ystävyys-suhte (Parker & Asher 1993). Ristiriitaisen ystävyys-suhteen on havaittu olevan yhteydessä jopa sosiaalisten ongelmien pahenemiseen (Hartup, 1996).

Useinmiten ystävyys-suhteiden oletetaan ilman muuta olevan lapselle ja hänen kehitykselleen hyväksi. Willard Hartupin (1996) mukaan ystävyys-suhteen hyvää tekevä vaikutus ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Siihen, millainen vaikutus ystävyys-suhteella on lapsen kehitykseen, vaikuttavat hänen mukaansa lapsen ystävänsä persoonallisuus sekä heidän ystävyys-suhteensa ominaisuudet: yhdessä tekemisen sisältö, suhteen läheisyys ja symmetrisyys sekä tyypillisten affektiivien ja ongelmaratkaisutapojen laatu. Muissa tutkimuksissa laadullisesti hyvän ystävyys-suhteen piirteinä on pidetty ystävyys-välistä tukemista, auttamista, välittämistä, rakentavia ongelmanratkaisutapoja, luottamuksellisuutta ja luottamuksen säilyttämistä, läheisyyttä ja yhdessä vietetyn ajan miellyttävyyttä kummallekin osapuolelle (Parker & Asher, 1993).

Toverisuhteiden merkitystä lapsen kehitykselle ei tarkkaan tunneta. Niitä on pidet-

ty merkittävinä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja neuvottelutaitojen sekä emootioiden it-sesäätelyn oppimisen kontekstina (Newcomb & Bagwell, 1995; Price & Ladd, 1986). Ystävyysuhteita pidetään tuen ja turvan lähteenä lapsen ja nuoren elämänmuutoksissa (Hartup & Stevens, 1997; Ladd, 1990; Price & Ladd, 1986) ja peilisuhteina minäkuvan luomisessa (Price & Ladd, 1986). Lisäksi lapsen sensitiivisyyden toisten tarpeille on oletettu kasvavan ystävyysuhteessa, jossa lapsen tulee, voidakseen säilyttää suhteen huomioida myös ystävänsä tarpeet ja näkökannat (Laursen ym., 1996; Price & Ladd, 1986). Ystävykset saattavat myös stimuloida toistensa kognitiivista kehitystä keskustellessaan ongelmista enemmän kuin tuttavukset ja tarttuessaan herkemmin toisensa esittämiin ratkaisuvaihtoehtoihin (Newcomb & Bagwell, 1995).

2. TUTKIMUSONGELMAT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, (1) millaisessa yhteydessä sosiaalinen status ja koululuokan sisäiset ystävyysuhteet ovat toisiinsa sekä (2) miten toverien arvioimat erilaiset käyttäytymispiirteet ja oppilaan itsensä raportoimat sosiaaliset taipumukset ovat yhteydessä sosiaaliseen statukseen sekä ystävyysuhteiden lukumäärään ja kaveriporukan kokoon. Ystävaverkoston tarkastelulla haluttiin selvittää, (3) kuinka statukseltaan erilaiset oppilaat jakautuvat kaveriporukoiksi. Haluttiin selvittää muodostavatko suositut lapset koululuokan sisällä oman ryhmänsä, vai kuuluuko heidän verkostoonsa myös asemaltaan vähemmän suosittuja lapsia. Haluttiin myös selvittää (4) erovatko eri statusryhmiin kuuluvien lasten verkostojen koot ja (5) millainen on verkostojen ulkopuolelle jäävien lasten sosiaalinen status.

3. MENETELMÄT

3.1. Tutkittavat

Tutkimukseen osallistui 114 peruskoulun kuudennen luokan oppilasta (70 poikaa/ 54 tyttöä), iältään 12–13 vuotiaita. Tutkimus suoritettiin viidessä opetusryhmässä, joissa oli yhteensä 124 oppilasta. Opettajien luvalla tutkimukseen osallistuneiden annettiin kertoa myös poissaolleista (yhteensä 10 oppilasta) tovereistaan. Aineisto kerättiin opetusryhmittäin siten, että kukin opetusryhmä tutkittiin yhtenä kokonaisuutena. Tutkimus suoritettiin koulupäivän aikana yhdellä oppitunnilla. Kaikki tutkimuksen osiot suoritetaan kyselylomakkeilla. Tässä tutkimuksessa lapset arvioivat oman sukupuolensa edustajia. Täten toivottiin saatavan selville tyttö- ja poikaryhmien sisällä vaikuttavia tekijöitä. Alussa oppilaille annettiin ohjeet lomakkeisiin vastaamiseksi ja heille korostettiin tutkimuksen luottamuksellisuutta. Muistamisen helpottamiseksi tutkittaville jaettiin lista ryhmän oppilaiden nimistä.

3.2. Mittarit

3.2.1. Toveripiiristatus

Toveripiiristatusta tutkittiin Coien, Dodgen ja Coppotellin (1982) menetelmällä, jossa tutkittavat mainitsevat kolme luokkatoveriaan, joista pitävät eniten ja kolme, joista pitävät vähiten. Kullekin tutkittavalle laskettiin neljä pistemäärää, jotka standardoitiin ryhmäkohtaisesti. Pitämispistemäärä muodostuu tovereiden pitämismaininnoista ja torjuntapistemäärä vähiten-pitämismaininnoista. Sosiaalisen vaikutuksen voimakkuuden pistemäärä muodostuu kahden edellisen summasta ja miellyttävyysepistemäärä niiden ero-

tuksesta.

Tämän paljon käytetyn menetelmän on havaittu erottelevan statusryhmät tehokkaasti toisistaan (Asher & Dodge, 1986; Coie, ym, 1982; Newcomb, ym, 1993) myös käyttäytymisen suhteen (Terry & Coie, 1991). Käyttämällä samoja ryhmäjakoja kuin aikaisemmissa tutkimuksissa toivottiin saatavan vertailukelpoisia tuloksia. Menetelmän ei ole havaittu aiheuttavan vahinkoa lasten toverisuhteille (Iverson, Barton, & Iverson, 1997; Terry & Coie, 1991).

Pistemäärien perusteella tutkittavat jaettiin viiteen statusryhmään. Coien ja Dodgen (1983) määritelmän mukaan suosittuun ryhmään kuuluvat oppilaat, joiden miellyttävyysmäärä poikkeaa ryhmän keskiarvosta ylöspäin yhden keskihajonnan verran tai enemmän ja joiden pitämispistemäärä on ryhmän keskiarvon yläpuolella ja torjuntapistemäärä pienempi kuin ryhmän keskiarvo. Torjuttuun ryhmään katsotaan kuuluvaksi oppilaat, joiden torjuntapistemäärä on ryhmän keskiarvoa suurempi, pitämispistemäärä ryhmän keskiarvoa alempi ja miellyttävyyspistemäärä on vähintään yhden keskihajonnan verran ryhmän keskiarvoa alempana. Statukseltaan ristiriitaisina pidetään oppilaita, joiden sosiaalisen vaikutuksen voimakkuuden pistemäärä on ainakin yhden keskihajonnan verran ryhmän keskiarvon yläpuolella ja joiden pitämis- ja torjuntapistemäärät ovat ryhmän keskiarvoa suuremmat. Sellaisten oppilaiden, joiden sosiaalisen vaikutuksen voimakkuuden pistemäärä on vähintään yhden keskihajonnan verran ryhmän keskiarvon alapuolella ja joiden pitämis- ja torjuntapistemäärät ovat ryhmän keskiarvoa pienemmät, katsotaan jäävän toveripiirissään vähälle huomiolle. Ne oppilaat, jotka eivät täytä minäkään edellä mainitun ryhmän kriteerejä kuuluvat ryhmään muut.

Tässä tutkimuksessa suosittujen statusryhmään kuului 18 oppilasta, torjuttujen ryhmään 20 oppilasta, ristiriitaisen ryhmään kolme oppilasta ja vähälle huomiolle jäävien statusryhmään 18 oppilasta. Ryhmäkohtaisia vertailuja varten statukseltaan ristiriitaisen oppilaiden kolmen hengenryhmä yhdistettiin ryhmään muut. Käytetty jaottelu on esitetty sukupuolittain taulukossa 1.

TAULUKKO 1.

Tutkittavien jakautuminen statusryhmiin

sukupuoli sosiaalinen status	pojat		tytöt		yht	
	N	%	N	%	N	%
suosittu	11	15,7	7	13,0	18	14,5
torjuttu	13	18,6	7	13,0	20	16,1
vähällehuomiollejäävä	11	15,7	7	13,0	18	14,5
muu ¹	<u>35</u>	<u>50,0</u>	<u>33</u>	<u>61,1</u>	<u>68</u>	<u>54,8</u>
	70	100	54	100	124	100

1) statukseltaan ristiriitaiset oppilaat on yhdistetty ryhmään muut

3.2.2. Ystävyysuhteet ja ystäväverkotot

Jotta ystävyysuhteet tulivat erotetuksi sosiaalisesta statuksesta, tutkittiin niitä erillisillä mittareilla. Menetelminä käytettiin sovellusta Georgen ja Hartmanin (1996) menetelmästä ystävyysmainintojen molemminpuolisuuden selvittämiseksi sekä Huttusen ja Salmivallin (1996) sovellusta Cairnsin ja Cairnsin (1994) menetelmästä sosiaalisten verkostojen kartoittamiseksi.

Vastavuoroisten ystävyysuhteiden tutkimista varten tutkittavia pyydettiin nimeämään ne oppilaat, jotka ovat hänen ystäviään tutkittavassa ryhmässä. Ystävyysmainintojen lukumäärää ei rajoitettu. Mainintojen lukumäärä laskettiin tutkitavan yksipuolisten ystävyysuhteiden pistemääräksi.

Oppilaat ilmoittivat keskimäärin 5,51 (SD 2,88) yksipuolista ystävyysuuhdetta. Tämän jälkeen selvitettiin, kuinka moni niistä, jotka tutkittava on maininnut ystävikseen, on maininnut kyseisen oppilaan omaksi ystäväkseen. Molemminpuolisten ystävyysmainintojen lukumäärästä muodostettiin tutkittavan vastavuoroisten ystävyysuhteiden pistemäärä. Keskimäärin oppilailla oli 3,41 (SD 1,68) vastavuoroista ystävyys -

suhdetta. Lisäksi kunkin oppilaan kohdalla selvitettiin, kuinka monta kertaa luokkatoverit olivat maininneet hänet ystävänään. Muiden mainintoja ystävydestä tutkittavat saivat keskimäärin 4,90 (SD 1,85).

Ystävöverkostojen tutkimista varten tutkittavia pyydettiin muistelemaan, ketkä ryhmän oppilaista muodostavat ryhmän tai porukan, joka on usein yhdessä. Tutkittavan katsottiin kuuluvan ystävöverkoston, jos 30% opetusryhmän samaa sukupuolta olevista oppilaista mainitsi hänet tietyn porukan yhteydessä. Täten selvitetynä verkostojen rakenteessa korostuu se, minkä verkoston jäsenenä luokkatoverit kunkin oppilaan näkevät hänen omasta ilmoituksestaan riippumatta. Verkostoon kuulumisen perusteella jokaiselle oppilaalle annettiin pistemäärä, joka kuvasi kuinka monta oppilastoveria kyseisen oppilaan suurimpaan verkostoon kuului hänen itsensä lisäksi. Verkoston keskimääräinen koko oppilaan itsensä lisäksi oli 2,88 (SD 2,02) toveria. Verkostojen rakenteen selvittämiseksi piirrettiin kaavioita, joista käyvät ilmi ryhmät, niiden jäsenet ja ne oppilaat, jotka jäivät ryhmien ulkopuolelle. Oppilaat eroteltiin kaavioissa myös statuksensa mukaan. Lisäksi kysyttiin, onko ryhmässä oppilaita, jotka eivät kuulu mihinkään porukkaan. Tähän kysymykseen annetut vastaukset, kunkin oppilaan kohdalta yhteenlaskettuna ja jaettuna tutkimukseen osallistuneiden, samaa sukupuolta olevien oppilaiden lukumäärällä, muodosti ryhmään kuulumattomuuden pistemäärän.

3.2.3.Käyttäytymispiirteet

Käyttäytymispiirteiden kartoitus perustui toveriarviointeihin. Tässä osiossa oppilaille kuvattiin lyhyesti käyttäytymispiirteitä ja pyydettiin heitä nimeämään oppilastoverit, joihin kuvaus sopii. Kunkin oppilaan pistemäärä kyseiseen kysymykseen muodostettiin laskemalla yhteen kuinka monta kertaa muut oppilaat olivat maininneet hänet ja jakamalla summa luokan tutkimukseen osallistuneiden samaa sukupuolta olevien oppilaiden lukumäärällä. Vastaavanlaista, käyttäytymistä kuvaavaa ja tovereiden nimeämiseen perustuvaa menetelmää ovat käyttäneet muun muassa Parkhurst ja Asher (1992).

Nimeämiseen perustuu myös Yhdysvalloissa paljon käytetty Peer Evaluation Inventory (PEI). Kuvatut käyttäytymispiirteet valittiin aiempien tutkimusten (Grotper & Crick, 1996; Harrist ym., 1997) perusteella merkittävänä pidettävistä sosiaalisen käyttäytymisen muodoista ja pyrittiin kuvaamaan siten, että ne vastaisivat kaksitoistavuotiaiden kokemuksia sosiaalisesta toiminnasta mahdollisimman hyvin.

Käyttäytymispiire-pistemäärille suoritettiin faktorointi. Menetelmänä käytettiin principal axis -faktorointia ja rotatointina oblimin with Kaiser normalisation. Faktoriratkaisu oli viiden faktorin malli, jossa viidennelle faktorille latautui ainoastaan yksi osakysymys. Sen perusteella muodostettiin neljä summamuuttujaa, jotka nimettiin (1) vetäytymiseksi (Cronbachin alpha .89), (2) ongelmakäyttäytymiseksi (alpha .80), (3) prososiaaliseksi toiminnaksi (alpha .68) ja (4) kypsyydeksi (alpha .72). Näistä muuttujista pistemäärinä käytettiin faktoripistemääriä. Summamuuttujat sisälsivät muun muassa seuraavia osakysymyksiä: (1) ”Tämä tyttö/poika ei uskalla sanoa kenellekään vastaan”, (2) ”Tämä tyttö/poika on levoton ja häiritsee tunneilla”, (3) ”Tämä tyttö/poika ymmärtää hyvin muiden tunteita”, (4) ”Tämä tyttö/poika on lapsellinen” (käänteisesti pisteystettynä). Viidennellefaktorille yksinään latautuneesta kysymyksestä ”tämä tyttö/poika osaa sovittaa riitoja” käytettiin alkuperäisiä pistemääriä.

3.2.4. Sosiaaliset taipumukset

Tutkittavan sosiaalisia taipumuksia selvittävässä osiossa kysyttiin oppilaan omaa käyttäytymistä ja tunteita erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Oppilaan tuli arvioida asteikolla 5–1, kuinka hyvin annettu kuvaus sopii häneen itseensä. Tämän osion kysymyksistä osa mukailtiin The Strategy and Attribution Questionnairesta (SAQ) (Nurmi, Salmela-Aro, & Haavisto, 1995). Itsearviointiosiolle suoritettiin faktorianalyysi menetelmänä principal axis -faktorointi ja rotatointina oblimin with Kaiser normalisation.

Selkeytensä perusteella summamuuttujien perustaksi valittiin viiden faktorin malli, jossa faktorointiin otettiin mukaan 18 alkuperäisistä kahdestakymmenestä kysymyksestä. Itsearviointiosuuden viidestä faktorista muodostettiin summamuuttujia laskemalla

kullekin faktorille latautuneista kysymyksistä keskiarvo. Reliabiliteettitarkastelun jälkeen käyttöön päätettiin jättää kolme summamuuttujaa. Kahden muun faktorin perusteella muodostetut summamuuttujat olivat reliabiliteeteiltaan liian alhaiset. Sosiaalisten taipumusten summamuuttujat nimettiin (1) prososiaalisiksi pyrkimyksiksi (alpha .80), (2) vetäytymiseksi (alpha .68) ja (3) depressiivisyydeksi (alpha .51). Summamuuttujat sisälsivät muun muassa seuraavia osakysymyksiä: (1) ”Olen ystävällinen muille”, (2) ”Olen paljon itsekseni koska pelkään mennä muiden seuraan” ja (3) ”Olen usein pettynyt itseeni”. Depressiivisyys-summamuuttujaan kuuluneet osiot olivat peräisin SAQ:n depressio-osuudesta.

4. TULOKSET

4.1. Sosiaalisen statuksen ja ystävyys-suhteiden välinen yhteys

Sosiaalisen statuksen ja ystävyys-suhteiden ja sosiaalisten verkostojen välisten yhteyksien selvittämiseksi laskettiin korrelaatiot status- ja ystävyys-suhdepistemäärien välille sekä suoritettiin statusryhmäkohtaisia vertailuja ystävyys- ja verkostopistemäärien suhteen. Lisäksi vertailtiin statukseltaan erilaisten oppilaiden sijoittumista verkostokaavioihin.

Oppilaiden vastaukset sosiaalisen statuksen pidät eniten -osioon ja lomakkeen ystävyyskohtaan olivat varsin yhteneväiset. 85,6 % tutkimukseen osallistuneista oli maininnut kaikki pidät eniten -kohdassa nimeämänsä toverinsa myös ystäviensä joukossa. Vain 1,8 % tutkittavista oli nimennyt näihin kohtiin täysin eri toverit.

Ystävyys-suhde- ja verkostopistemäärät ja sosiaalisen statuksen pistemäärät olivat myös yhteydessä toisiinsa. Se, kuinka usein muut olivat maininneet oppilaan ystävänsä, oli positiivisessa yhteydessä hänen pitämispistemääräänsä ($r = .62, p < .000$) ja negatiivisessa yhteydessä oppilaan torjuntapistemäärään ($r = -.53, p < .000$). Myös molempipuolisten ystävyys-suhteiden pistemäärät ovat positiivisessa yhteydessä pitämispistemäärään ($r = .56, p < .000$) ja negatiivisessa yhteydessä torjuntapistemäärään ($r = -.46, p < .000$). Korrelaatiot olivat samansuuntaisia ja merkitseviä molemmilla sukupuolilla. Yksipuolisten ystävyys-suhteiden pistemäärät eivät olleet yhteydessä pitämisen ja torjuntapistemääriin.

Osa ystävyys-suhde- ja verkostopistemääristä oli merkitsevästi yhteydessä oppilaan sosiaaliseen statukseen, joskin jokaiselle tutkimukseen osallistuneelle pystyttiin määrittämään vähintään yksi vastavuoroinen ystävyys-suhde. Yhteyksien selvittämiseksi tehtiin vertailuja statusryhmittäin varianssianalyysillä. Ryhmien parittaiseen vertailuun käytettiin Tukey-B testiä merkitsevyystasolla .05.

Statusryhmät erosivat toisistaan vastavuoroisten ystävyys-suhteidensa lukumäärän ($F(3,112)=11.5, p < .001$) ja sen suhteen, kuinka usein muut olivat maininneet heidät ystävinään ($F(3,123)=18.1, p < .001$). Ryhmät eivät eronneet yksipuolisten ystävyys-suh-

teidensa pistemäärien suhteen. Sukupuolten välillä ei havaittu merkittäviä eroja. Ystävyysmainintojen ja vastavuoroisten ystävyysuhteiden pistemäärien keskiarvovertailut statusryhmittäin on esitetty taulukossa 2.

TAULUKKO 2.

Ystävyysuhteiden pistemäärien statusryhmäkohtaiset keskiarvovertailut

	statusryhmä			
	suositut	torjutut	väh. huom.	muu
vastavuoroisten ystävyysuhteiden lkm	5.00 ^a	1.80 ^b	3.00 ^c	3.45 ^c
tovereiden mainintoja ystävyystoiminnasta	6.61 ^a	2.80 ^b	4.44 ^c	5.19 ^c

Keskiarvot joilla on eri yläviitekirjain eroavat Tukey-B testin merkitsevyystasolla .05 toisistaan.

Statukseltaan suosituilla oppilailla oli merkittävästi enemmän ja torjutuilla puolestaan merkittävästi vähemmän molemmipuolisia ystävyysuhteita kuin muihin statusryhmiin kuuluvilla oppilailla. Luokkatoverit olivat maininneet statukseltaan torjutut toverinsa ystävikseen harvemmin kuin muihin statusryhmiin kuuluvat toverinsa. Vähälle huomiolle jäävien statusryhmä sekä ryhmä muut eivät eronneet merkittävästi toisistaan tässä suhteessa, mutta poikkesivat merkittävästi statukseltaan torjutuista ja suosituista. Toverit olivat maininneet statukseltaan suositut oppilaat ystävinään kaikkein useimmin.

Oppilaan suurimman verkoston koko oli lähes merkittävässä positiivisessa yhteydessä pitämismainintoihin ($r = .17, p < .10$), mutta statusryhmät eivät eronneet merkittävästi toisistaan. Tovereiden mainintoihin perustuva ryhmään kuulumattomuuden pistemäärä oli negatiivisessa yhteydessä pitämispistemääriin ($r = -.25, p < .10$) ja positiivisessa yhteydessä torjuntapistemääriin ($r = .27, p < .01$). Statusryhmät erosivat merkittävästi toisistaan ryhmään kuulumattomuuden pistemääriensä suhteen ($F(3, 123)=9.78, p < .000$) ja pistemäärien eroissa oli havaittavissa merkittävä interaktio sukupuolen ja sosiaalisen statuksen kesken ($F(3, 123)=2.96, p < .05$). Sukupuolittainen ryhmäkeskiar-

vojen tarkastelu Tukey-B testillä (merkitsevyystaso .05) osoitti, että poikien keskuudessa maininnat ryhmään kuulumattomuudessa eivät olleet yhteydessä sosiaaliseen statusryhmään, mutta tyttöjen keskuudessa statukseltaan torjuttujen oli mainittu jäävän kaveriporukoiden ulkopuolelle muita merkittävästi useammin.

Tutkittavien jakautumisessa kaveriporukoihin ei voitu havaita kovin suurta säännönmukaisuutta statusryhmien suhteen. Porukoiden kaaviokuvaus on esitetty liitteessä 1. Pääasiassa tyttöjen keskuudessa porukat olivat selvärajaisemmat ja oppilaat yksimielisiä siitä, mihin ryhmään kukin kuuluu. Poikien porukat olivat ketjumaisempia, eikä poikien keskuudessa vallinnut samanlaista yksimielisyyttä porukoiden jäsenistä kuin tyttöjen. Eri statusryhmiin kuuluvat jakautuivat porukoihin tasaisesti: useimpiin porukoihin kuului statukseltaan erilaisia oppilaita. Tyttöjen keskuudessa suositut eivät kuuluneet samoihin porukoihin torjuttujen kanssa, poikien keskuudessa vastaavaa eroa ei ollut havaittavissa. Aineistossa oli kaksi oppilasta, joille ei pystytty määrittämään kaveriporukkaa. Kumpikin oli sosiaaliselta statukseltaan torjuttu, mutta molemmille löytyi vastavuoroisia ystävyys-suhteita.

4.2. Käyttäytymisen yhteys sosiaaliseen statukseen ja ystävyys-suhteisiin

Myös käyttäytymispiirteiden ja sosiaalisten taipumusten yhteyttä sosiaaliseen statukseen ja ystävyys-suhteisiin tarkasteltiin korrelaatioiden ja statusryhmien erojen perusteella. Kuitenkaan käyttäytymispiirteiden toveriarviointien pistemäärät eivät olleet tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä muihin tutkimuksen pistemääriin, eivätkä statusryhmät eronneet toisistaan käyttäytymispiirteiden toveriarviointien suhteen, joten ne päätettiin jättää pois jatkoanalyysistä. Sosiaalisten taipumusten itsearviointien pistemäärät olivat yhteydessä status- ja ystävyys-suhdepistemääriin sekä sukupuoleen. Sosiaalisten taipumusten summapistemäärien korrelaatiot statuspistemäärien kanssa on esitetty taulukossa 3.

TAULUKKO 3.

Sosiaalisten taipumusten itsearvioinnin ja statuspistemäärien väliset korrelaatiot.

	prososiaaliset pyrkimykset	vetäytyminen	depressiivisyys
pitäminen	.17 ⁺	-.14	-.08
torjunta	-.21*	.27**	.19*
miellyttävyys	.21*	-.24*	-.16 ⁺
sosiaalisen vaikutuksen voimakkuus	-.02	.15	-.11

+ tilastollisesti oireellinen korrelaatio, $p < .10$

* tilastollisesti melkein merkitsevä korrelaatio, $p < .05$

** tilastollisesti merkitsevä korrelaatio, $p < .01$

kaikki merkitsevyydestaukset kaksisuuntaisia

Aineistossa pitämisellä oli tilastollisesti oireellinen korrelaatio ($r = .17$, $p < .10$) prososiaalisten pyrkimysten kanssa. Tovereiden torjunta oli yhteydessä kaikkiin itsearvioituihin sosiaalisiin taipumuksiin: käänteisessä yhteydessä se oli prososiaalisten pyrkimysten runsauteen ($r = -.21$, $p < .05$) ja positiivisessa yhteydessä torjunta oli vetäytymiseen ($r = .27$, $p < .01$) ja depressiivisyyteen ($r = .19$, $p < .05$). Pitämis- ja torjuntapistemäärien erotukseen (miellyttävyys) prososiaalisten pyrkimysten runsaus oli positiivisessa yhteydessä ($r = .21$, $p < .05$) ja vetäytyminen ($r = -.24$, $p < .05$) sekä depressiivisyys ($r = -.16$, $p < .10$) negatiivisessa yhteydessä. Pitämis- ja torjuntapistemäärien summaan (sosiaalisen vaikutuksen voimakkuus) eivät itsearvioituneet sosiaaliset pyrkimykset olleet merkittävässä yhteydessä.

Sosiaalisten taipumusten itsearviointipistemäärien statusryhmäkohtaisiin vertailuihin käytettiin varianssianalyysia ja ryhmäkohtaisiin vertailuihin Tukey-B -testiä. Statusryhmät erosivat toisistaan prososiaalisten pyrkimysten ($F(3, 113) = 2.24$, $p < .10$) ja depressiivisyyden ($F(3, 113) = 3.71$, $p < .05$) suhteen, mutta eivät eronneet itsearvioituneen vetäytymisen suhteen. Pistemäärien statusryhmäkohtaiset vertailut on esitetty tau-

lukossa 4.

TAULUKKO 4.

Sosiaalisten taipumusten itsearviointien keskiarvovertailut statusryhmittäin

	suositut	torjutut	väh. huomiolle j.	muut
prososiaaliset				
pyrkimykset	3.69 ^a	3.30 ^{ab}	3.93 ^{ac}	3.64 ^a
depressiivisyys	1.93 ^a	2.00 ^a	1.74 ^{ab}	2.34 ^{ac}

Keskiarvot joilla on eri yläviitekirjain eroavat Tukey-B testin merkitsevyystasolla .05 toisistaan.

Statusryhmien keskiarvovertailu paljastaa, että vähälle huomiolle jäävät tutkittavat arvioivat itsensä merkittävästi prososiaalisemmiksi kuin statukseltaan torjutut ja että statusryhmä muut arvioivat itsensä depressiivisemmiksi kuin vähälle huomiolle jäävät. Lisäksi sukupuoli erottoivat toisistaan prososiaalisten pyrkimysten pistemäärissään ($F(1,113) = 4.78, p < .05$). Sukupuolten keskiarvovertailut paljastivat, että tytöt arvioivat itsensä prososiaalisimmiksi kuin pojat.

Sosiaalisten taipumusten itsearvioinneista prososiaaliset pyrkimykset ja vetäytyminen olivat yhteydessä myös ystävyysuhdepistemääriin. Ystävyysuhdepistemäärien ja sosiaalisten taipumusten pistemäärien korrelaatiot on esitetty taulukossa 5.

Itsearvioitu prososiaalisuus korreloi positiivisesti yksisuuntaisten ($r = .20, p < .05$) ja vastavuoroisten ($r = .18, p < .05$) ystävyysuhdeiden pistemäärien kanssa, sekä tilastollisesti oireellisesti ($r = .15, p < .10$) tovereiden ystävyysuhdeiden lukumäärän kanssa. Ryhmään kuulumattomuuden pistemäärä puolestaan oli positiivisessa yhteydessä itsearvioituun vetäytymiseen ($r = .21, p < .05$). Yksipuolisten ystävyysuhdeiden ja itsearvioiden vetäytymisen välillä oli lähes merkitsevä negatiivinen korrelaatio ($r = -.17, p < .10$). Ystävyysuhdepistemäärien ja depressiivisyyden välillä ei ollut tilastollisesti merkittäviä korrelaatioita.

TAULUKKO 5.

Sosiaalisten taipumusten itsearviointien ja ystävyyssuhdepistemäärien väliset korrelaatiot

	prosos. pyrkimykset	vetäytyminen
tovereiden mainintoja ystävyydestä	.15 ⁺	-.07
vastavuoroisten ystävyysuhteiden lkm	.18 [*]	-.13
yksipuolisten ystävyysuhteiden lkm	.20 [*]	-.18 ⁺
tovereiden mainintoja ryhmään kuulumattomuudesta	-.11	.21 [*]

+ tilastollisesti oireellinen korrelaatio, $p < .10$

* tilastollisesti melkein merkitsevä korrelaatio, $p < .05$

kaikki merkitsevyydestaukset kaksisuuntaisia

Sosiaalisten taipumusten keskinäistä merkitystä toverisuhteiden laadun selittäjinä selvitettiin regressioanalyysin, joissa kaikki muuttujat pakotettiin yhtälöön samanaikaisesti. Selitettäviksi muuttujiksi valittiin tovereiden pitäminen ja torjunta sekä ystävyys-suhdepistemäärät. Selittäviksi muuttujiksi analyysiin mukaan otettiin sukupuoli sekä itsearvioidut sosiaaliset taipumukset. Sosiaalisten taipumusten yhteys pitämisen- ja torjuntapistemääriin regressioanalyysissä on esitetty taulukossa 6.

Tovereiden pitämisen selittäjinä lähes merkittävä itsenäinen selitysosuus (beta) oli prososiaalisilla pyrkimyksillä ($p < .10$), joiden runsaus oli yhteydessä tovereiden pitämiseen. Itsearvioitujen sosiaalisten taipumusten ja sukupuolen yhteinen selitysosuus ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkittävä.

Tovereiden torjunnan selittäjinä sosiaaliset taipumukset olivat merkittäviä ($R^2 = .112$, $p < .05$). Tilastollisesti merkittävä itsenäinen selitysosuus (beta) oli itsearvioidulla vetäytymisellä, joka oli positiivisessa yhteydessä torjuntapistemäärään. Lähes merkitsevä itsenäinen selitysosuus oli prososiaalisilla pyrkimyksillä, joiden vähäisyys oli yhteydessä tovereiden torjuvaan asenteeseen lasta kohtaan.

TAULUKKO 6.

Itsearviointien ja ystävyys-suhteiden yhteys tovereiden pitämisen- ja torjunta mainintoihin regressioanalyysissä

	pitäminen		torjunta	
	beta	r	beta	r
sukupuoli	-.088	-.030	.016	-.035
prososiaaliset pyrkimykset	.170 ⁺	.165*	-.162 ⁺	-.205*
itsearvioitu vetäytyminen	-.116	-.136 ⁺	.219*	.272**
itsearvioitu depressiivisyys	-.011	-.079	.107	.022*
selitysaste (R ²)	.047		.112*	

+ p < .10 * p < .05 ** p < .01

korrelaatioiden merkitsevyydestä yksisuuntainen

Itsearvioituilla sosiaalisilla taipumuksilla oli tilastollisesti lähes merkitsevää osuutta lapsen yksisuuntaisten ystävyys-suhteiden lukumäärän selittäjinä (R² = .07, p < .10). Merkittävä itsenäinen selitysosuus oli prososiaalisilla pyrkimyksillä, jotka olivat positiivisessa yhteydessä lapsen itsensä ilmoittamien ystävyys-suhteiden lukumäärään. Lähes merkitsevä itsenäinen selitysosuus oli vetäytymisellä, joka oli käänteisessä yhteydessä yksisuuntaisten ystävyys-suhteiden lukumäärään. Lisäksi itsearvioidulla vetäytymisellä oli merkitsevä itsenäinen selitysosuus tovereiden ryhmään kuulumattomuus –mainintojen määrään. Sosiaalisten taipumusten itsearviointien yhteys yksisuuntaisten ystävyys-suhteiden lukumäärään ja tovereiden mainintoihin ryhmään kuulumattomuudesta regressioanalyysissä on esitetty taulukossa 7.

Itsearvioituilla sosiaalisilla taipumuksilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää osuutta vastavuoroisten ystävyys-suhteiden ja tovereiden ystävyysmainintojen lukumäärän selittäjinä, eikä merkittäviä itsenäisiä selitysosuuksia ollut havaittavissa.

TAULUKKO 7.

Sosiaalisten taipumusten itsearviointien yhteys yksisuuntaisten ystävyysuhteiden lukumäärään ja toveriden mainintoihin ryhmään kuulumattomuudesta regressioanalyysissä

	yksisuuntaisten ystävyyssuhteiden lkm		tovereiden mainintoja ryhmään kuulumattomuudesta	
	beta	r	beta	r
sukupuoli	-.093	-.007	.101	.045
prososiaaliset pyrkimykset	.215*	.208*	-.107	-.108
itsearvioitu vetäytyminen	-.165 ⁺	-.167*	.205*	.206*
itsearvioitu depressiivisyys	.067	-.026	-.019	.068
selitysaste (R ²)	.070 ⁺		.057	

+ p < .10 * p < .05 ** p < .01

korrelaatioiden merkitsevyydestä yksisuuntainen

5. POHDINTA

Tutkimukseen osallistuneet kuudesluokkalaiset vaikuttavat sopeutuneen varsin hyvin koululuokkaansa sosiaalisena ympäristönä. Yhtä oppilasta lukuunottamatta kaikki olivat luoneet vastavuoroisia ystävyysuhteita ja 98,4 prosentille pystyttiin määrittämään jäsenyys kaveriporukassa. Kukaan tutkittavista ei ollut ilman sekä kouluokan sisäistä ystävyysuhdetta että jäsenyyttä kaveriporukassa. Tässä tutkituilla oppilailla on aiempiin tutkimuksiin verrattuna paremmat luokkatoverisuhteet. Georgen ja Hartmanin (1996) tutkimuksessa 88%:lle lapsista löydettiin vastavuoroinen ystävyysuhte ja Huttusen ja Salmivallin(1996) tutkimuksessa 96,1 %:lle oppilaista pystyttiin määrittämään jäsenyyttä oman luokan kaveriporukassa. Hyvien koululuokan sisäisten suhteiden taustalla lienee tutkittujen luokkien sosiaalinen historia; luokat olivat olleet yhdessä viimeiset kolme lukuvuotta, jolloin oppilailla oli ollut hyvin aikaa tutustua toisiinsa ja luoda kestäviä sosiaalisia siteitä. Lisäksi luokkien oppilaat tulivat samoilta asuinalueilta. Tämä mahdollistaa oppilaiden tapaamiset kouluajan ulkopuolellakin ja lisää ystävyys - suhteiden muodostumisen todennäköisyyttä.

Sosiaalisen statuksen ja ystävyysuhteiden välinen yhteys tulee aineistossa esille kahdella tavalla. Ensinnäkin yksittäisten oppilaiden vastauksissa pitämisen- ja ystävyys - maininnat ovat lähes täysin yhteneväiset. Toiseksi yhteyttä osoittavat sosiaalisen statuksen pistemäärien ja ystävyysuhtepistemäärien väliset korrelaatiot sekä statusryhmien väliset erot ystävyysuhteiden lukumäärässä.

Oppilaiden yhteneväiset vastaukset lomakkeen pidät eniten- ja ystävyysuhteosi - oon voivat viitata siihen, että kysymykset mittaavat ainakin osittain samaa ilmiötä. Lapset eivät välttämättä erottele toisistaan pitämistä ja ystävyyttä. Ainakin lasten käsitteisiin ystävydestä liittyy toisesta pitäminen (Berndt & Perry, 1990), joten heidän on luontevaa ilmoittaa pitävänsä sellaisista luokkatovereistaan, joita he myös pitävät ystävinään. Toisaalta vastausten yhteneväisyys voidaan tulkita siten, että lapset hakeutuvat niiden tovereidensa ystäviksi, joista pitävät.

Pitämisen- ja ystävyysmainintojen yhteneväisyys puoltaa osaltaan joissakin tutkimuksissa (ks. Vandell & Hembree, 1994; Parker & Asher, 1993) käytettyjä tapoja joko

korvata sosiometrisen menetelmän pitämismaininnat maininnoilla lapsen kolmesta parhaasta ystävästä tai pitää molemminpuolisia pitämismainintoja ystävyysuhteen tunnusmerkkinä. Osoittaessaan että tällä tavoin saadaan samansuuntaisia vastauksia kuin erillisillä menetelmillä tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat myös yhden heikkouden näissä menetelmissä: rajatessaan ystävyysuhteiden lukumäärän kolmeen ne vääristelevät tuloksia. Tässä tutkimuksessa 69 % lapsista mainitsi enemmän kuin kolme ystävää ja 42 %:lla oli useampi kuin kolme vastavuoroista ystävyysuhtetta. Jos ystävyysuhteiden lukumäärä tutkimuksessa rajoitetaan kolmeen, saatetaan tuloksissa aliarvioida sellaisten oppilaiden osallisuutta ystävyysuhteissa, jotka toverit harvemmin valitsevat kolmen parhaan ystävänsä joukkoon mutta joilla kuitenkin on vakiintuneet ystäväverkot. Statukseltaan tällaiset oppilaat saattavat kuulua vähälle huomiolle jääviin tai ryhmään muut.

Tämän tutkimuksen tulokset sosiaalisen statuksen ja ystävyysuhteiden pistemäärien korrelaatioista ovat samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa (George & Hartman, 1996; Parker & Asher, 1993; Vandell & Hembree, 1994). Pitämispistemäärät ovat yhteydessä lukuisiin vastavuoroisiin ystävyysuhteisiin kuulumisen kanssa ja torjuntapistemäärät vastavuoroisten ystävyysuhteiden vähäisyyden ja porukoiden ulkopuolelle jäämisen kanssa. Statukseltaan suosituilla oppilailla oli eniten vastavuoroisia ystävyysuhteita ja torjutuilla vähiten.

Näiden tulosten valossa oppilaan sosiaalinen status, etenkin suosituimmuus, näyttää määräytyvän pääasiassa sen kautta, kuinka haluttu ja pidetty ystävä hän on luokkatovereidensa keskuudessa. Se, ettei monikaan halua olla oppilaan ystävä on yhteydessä korkeisiin torjuntapistemääriin. Tätä tulosta korostaa tieto siitä, että ne oppilaat, joille ei pystytty määrittämään jäsenyyttä kaveriporukassa yhdessä sen oppilaan kanssa, jolla ei ollut vastavuoroisia ystävyysuhteita, olivat statukseltaan torjuttuja.

Tämän tutkimuksen tulokset saattavat korostaa ystävyysuhteiden ja sosiaalisen statuksen yhteyttä kahdesta syystä. Ensinnäkin pitkään toisensa tunteneiden keskuudessa ystävyysuhteet saattavat vaikuttaa korostuneemmin sosiaaliseen statukseen kuin ryhmässä, joka on ollut yhdessä vain vähän aikaa. Tässäkin tutkitut luokat muuttuvat siirtyessään yläasteelle seitsemännelle luokalle, ja tutkittavat saavat uusia luokkatovereita. Tällöin oppilaiden valinnat niiksi tovereiksi, joista he pitävät ja eivät pidä, eivät voi perustua yhtä paljon heidän tiedoilleen tovereidensa ystävyysuhteista.

Seitsemänsiltä luokilta kerätyssä aineistossa oppilaan sosiaaliset taipumukset tai maine toveripiirissään saattaisivat olla merkittävämpiä sosiaalisen statuksen pistemäärien selittäjiä kuin tässä kuudesluokkalaisia tutkineessa tutkimuksessa. Toiseksi suuri osa tutkittavista sijoittuu kehityksellisesti varhaiseen murrosikään. Parkerin ja Gottmanin (1989) mukaan ystävyysuhteet ovat tässä iässä ehkä tyypillisin perheen ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden muoto, ainakin tytöille. Ikäkaudelle ovat tyypillisiä tiiviit ystävyysuhteet, jotka tämän tutkimuksen tuloksissa tulevat ilmi ystävyysuhteiden korostuneena merkityksenä sosiaalisen statuksen selittäjinä.

Yhteensä sosiaalisen statuksen ja ystävyysuhteiden välinen yhteys saattaa viitata siihen, että tämänikäiset hahmottavat sosiaalista maailmaa lähinnä ystävyysuhteiden kautta. He pitävät ystävistään ja ilmoittavat etteivät pidä sellaisista oppilasta, joilla on vähän ystäviä. Tämä on ymmärrettävää. Toisaalta he tuntevat ystävänsä ja pitävät heistä. Niiden tovereiden kohdalla, joita he eivät tunne toimii ystävyysuhteiden lukumäärä vihjeenä siitä, kuinka mukavia tovereita he ovat. Se, ettei jollakulla ole ystäviä saattaa lasten silmissä herättää epäilyn siitä, ettei tämä ole kovin mukava ystävä.

Sosiaalisen statuksen ja ystävyysuhteiden välistä yhteyttä tulkittaessa tulee muistaa, että tässä esitetyt tulokset ovat peräisin samalta mittauskerralta. On mahdotonta päätellä, edeltävätkö ystävyysuhteet sosiaalista statusta vai lisääntyvätkö ja vähentyvätkö oppilaan luokan sisäiset ystävyysuhteet sen mukaan, millaiseksi hänen sosiaalinen statusensa kussakin sosiaalisen historian vaiheessa muodostuu. Todennäköistä on, että niiden vaikutukset toisiinsa ovat kehämäisiä. Tulevan tutkimuksen tehtäväksi jää selvittää vaikutusten suunnat ja mekanismit.

Käyttäytymisen ja sosiaalisen statuksen yhteydestä tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa (Coie & Dodge, 1988; Coie ym., 1982, Crick, 1996; Harrist ym., 1997; Volling ym., 1993). Itsearvioituista sosiaalisista taipumuksista vähäiset prososiaaliset pyrkimykset, vetäytymistäipumus ja depressiivisuus ovat yhteydessä tovereiden torjuntaan. Näistä kuitenkin ainoastaan lapsen itsensä arvioimalla vetäytymistäipumuksella oli tässä aineistossa merkitsevä itsenäinen yhteys torjuntaan kun sosiaalisten taipumusten pistemäärien keskinäisten korrelaatioiden vaikutus oli kontrolloitu. Vetäytymisellä oli myös merkittävä itsenäinen selitysosuus tovereiden ryhmään kuulumattomuus mainintojen selittäjänä regressioanalyysissä. Tämä antaa aiempia tutkimuksia voimakkaamman vaikutelman vetäytymisen yhteydestä tor-

juntaan ja kaveriporukoiden ulkopuolelle jäämiseen. Toisaalta statusryhmien välillä ei havaittu merkitseviä eroja itsearvioidun vetäytymistäipumuksen määrässä. Tässä tutkitut oppilaat ovat iässä, jossa vetäytymisen alkaa saada tovereilta kielteistä huomiota (vrt. Bierman ym., 1993; Rubin ym., 1995). Kenties tämä kielteinen huomio ei vielä tutkimushetkellä ollut jatkunut niin pitkään, että se olisi ehtinyt asettaa vetäytyvät lapset torjuttuun asemaan, etenkin kun vakiintuneet ystävyysuhteet hidastavat kehitystä. Vastavuoroisten ystävyysuhteiden lukumäärä ei tässä aineistossa ollut yhteydessä vetäytymiseen.

Tässä tutkimuksessa kerätyn aineiston perusteella ei pystytty erottelemaan oppilaan vähäisestä sosiaalisesta aktiivisuudesta, sosiaalisesta ahdistuneisuudesta tai ujoudesta johtuvaa vetäytymistä tovereiden torjuvan asenteen seurauksena syntyneestä vetäytymisestä (ks. esim. Harrist ym., 1997; Rubin ym., 1990). Vaikeus erotella vetäytymisen muotoja sen syiden perusteella vaikeuttaa vetäytymistäipumuksen ja tovereiden torjunnan välisen yhteyden tulkintaa. Mahdollisuus erotella eri syistä johtuvaa vetäytymistä saattaisi selkeyttää eroja statusryhmien välillä.

Tässä aineistossa sosiaalisten taipumusten ja tovereiden pitämismainintojen välillä ei ollut merkittäviä korrelaatioita. Itsearvioidut sosiaaliset taipumukset eivät myöskään selitä merkittävästi tovereiden pitämismainintojen lukumäärää eivätkä ystävyysuhteiden lukumäärää regressioanalyyseissä. Nämä tulokset antavat viitteitä siitä, ettei käyttäytyminen kenties ole yhtä merkittävä tovereiden pitämisen selittäjänä kuin se on torjunnan selittäjänä. Pitämistä ystävyysuhteet selittävät tässä aineistossa paremmin kuin sosiaaliset taipumukset. Kenties tämä johtuu aiemmissa tutkimuksissa havaitusta lasten taipumuksesta ystävyystyö sellaisten lasten kanssa, jotka muistuttavat heitä sosiaaliselta käyttäytymiseltään (Berndt & Perry, 1990; Cairns & Cairns, 1994; Hartup, 1996; Hartup & Stevens, 1997; Huttunen & Salmivalli, 1996). Lapsen ystävyysuhteiden lukumäärään saattaa vaikuttaa se, kuinka moni hänen luokkatovereistaan muistuttaa sosiaalisilta taipumuksiltaan kyseistä lasta riittävästi, jotta ystävyysuhteet olisi mahdollinen. Koska lapset ilmoittavat pidän eniten -kohtaan ystäviään, saattaa sellainen lapsi, jota monet luokkatoverit muistuttavat sosiaalisilta taipumuksiltaan saada runsaasti mainintoja pitämisestä. Lasten hakeutuminen itseään taipumuksiltaan muistuttavaan seuraan saattaa selittää myös lapsen sosiaalisten taipumusten ja hänen suurimman kaveriporukansa koon välistä riippumattomuutta.

Tulos itsearvioitujen sosiaalisten taipumusten ja lapsen itsensä ilmoittamien ystävyysuhteiden lukumäärän välisestä yhteydestä saattaa heijastella tutkittujen lasten yleistä sosiaalista minäkuvaa. Lapset, jotka pitävät itseään sosiaalisesti taitavina ja pyrkivät prososiaaliseen toimintaan tovereidensa parissa, ovat taipuvaisia näkemään itsensä positiivisessa valossa ja katsovat omaavansa runsaasti ystävyysuhteita. Toisaalta näiden lasten hyvät sosiaaliset taidot herättävät toisissa lapsissa positiivisia reaktioita heitä kohtaan. Tovereiden positiivinen suhtautuminen osaltaan ylläpitää käsitystä ystävyysuhteiden olemassaolosta. Oma vetäytyminen ja tovereiden siihen kohdistuva negatiivinen huomio puolestaan voi saada vetäytyvät lapset kiinnittämään huomiota toverisuhteidensa heikkoihin puoliin ja jopa aliarvioimaan ystävyysuhteidensa lukumäärää.

Tässä aineitossa ei tovereiden arvioimillakäyttäytymispiirteillä muilla tutkimuksen pistemäärillä ollut merkittävää yhteistä vaihtelua. Aikaisemmissa tutkimuksissa yhteydet tovereiden arvioimankäyttäytymisen ja sosiaalisen statuksen välillä ovat olleet merkittäviä (Hatzichristou & Hopf, 1996; Parkhurst & Asher, 1992; Vollingym., 1993). Tässä tutkimuksessa havaittu yhteyden puuttuminen voi saada kaksi selitystä. Ensinnäkin kuvatut käyttäytymispiirteet eivät ehkä vastanneetkaan niitä käyttäytymispiirteitä, jotka ovat tämänikäisten keskuudessa merkittäviä sosiaalisen statuksen kannalta. Toisaalta kysymyksen asettelu oli sellainen, että monet oppilaat jättivät vastaamatta useisiin kohtiin tai ilmoittivat ettei kuvaus sovi kehenkään luokkatoveriin. Tästä syystä pistemäärät olivat hyvin matalia ja jakaumat vinoja. Tulevaisuudessa ongelmaavoitaisiin kenties pyrkiä välttämään muotoilemalla kysymykset eri tavalla. Oppilaita voitaisiin pyytää nimeämään oppilas, johon kuvaus sopii parhaiten, tai esimerkiksi kolme oppilasta, jotka useimmin käyttäytyvät kuvatulla tavalla.

Interventioiden kannalta tämä tutkimus tuotti kaksi merkittävää tulosta. Ensinnäkin tiedon siitä, että taipumus vetäytyä sosiaalisissa suhteissa on yhteydessä tovereiden torjuntaan 12-13 -vuotiaiden keskuudessa tulisi ohjata lasten kanssa toimivia aikuisia rohkaisemaan hiljaisia ja ujoja lapsia mukaan tovereidensa toimintaan. Sosiaalisen aloitteenteon ja rakentavan itsensä puolustamisen opettaminen lapsille saattaisi ennaltaehkäistä vetäytymistä taipumuksen syntymistä. Tämän tulisi kuitenkin tapahtua ennen kahdeksatoista ikävuotta, siis ennen kuin vetäytymistä taipumus alkaa kiinnittää toverien negatiivista huomiota. Ennaltaehkäisy on paras keino lievittää torjunnan negatiivisia seurauksia, sillä tutkimusten mukaan kerran torjuttujen lasten voi olla vaikea parantaa so-

siaalista statustaan, vaikka hänen käyttäytymisensä muuttuisikin (Bierman, 1986; Hymel ym., 1990).

Toinen interventioiden kannalta tärkeä tulos on sosiaalisen statuksen ja ystävyys -suhteiden välinen yhteys. Käytännön lapsi- ja nuorisotyön kannalta sillä on kaksi merkitystä. Toisaalta tieto siitä, että useimmilla statukseltaan torjutuilla on sosiaaliset verkostot koululuokassaan ohjaa interventioiden kohderyhmän valintaa. Sen sijaan, että sosiaalisen sopeutumisen mittarina käytetään torjuttua statusta, voidaan huomio kiinnittää niihin oppilaisiin, jotka jäävät ystävyys-suhteiden ja verkostojen ulkopuolelle ja kenties tällöin muodostavat voimakkaimmin syrjäytyvien ryhmän. Toisaalta voidaan interventioiden yhdeksi tavoitteeksi ottaa ystävyys-suhteiden muodostuminen lapsen ja hänen luokkatovereidensa välille. Joskaan tämä ei välttämättä suoranaisesti paranna oppilaan sosiaalista statusta, pääsee hän näin ystävyys-suhteiden ja -verkostojen tarjoaman tuen piiriin harjoittamaan sosiaalisia taitojaan.

Lähteet

- Asher, S. R., & Dodge, K. A. (1986). Identifying children who are rejected by their peers. *Developmental Psychology*, 22, 444–449.
- Berndt, T. J., & Perry, T. B. (1990). Distinctive features and effects of early adolescent friendships. In R. Montemayer, G. R. Adams & T. P. Gullotta (Eds.), *From childhood to adolescence: A transitional period ?* (pp. 269–287). New York: Sage.
- Bierman, K. L. (1986) Process of change during social skills training with preadolescents and its relation to treatment outcome. *Child Development*, 57, 230–240.
- Bierman, K. L., Smoot., D. L., & Aumiller, K. (1993). Characteristics of aggressive-rejected, aggressive (nonrejected), and rejected (nonaggressive) boys. *Child Development*, 64, 139–151.
- Bierman, K. L., & Wargo, J. B. (1995). Predicting the longitudinal course associated with aggressive-rejected, aggressive (nonrejected), and rejected (nonaggressive) status. *Development and Psychopathology*, 7, 669–682.
- Bukowski, W. M., & Hoza, B. (1989). Popularity and friendship: Issues in theory, measurement and outcome. In Berndt, T. J., & Ladd, G. W. (Eds.), *Peer relationships in child development*, (pp. 15–45). New York: John Wiley & Sons.
- Cairns, R. B., & Cairns, B. D. (1994). Social networks and the functions of friendship. In R. B. Cairns & B D. Cairns, *Lifelines and Risks* (pp. 90–129). New York: Cambridge University Press.
- Cairns, R. B., Leung, M.-C., Buchanan, L., & Cairns, B. D. (1995). Friendships and social networks in childhood and adolescence: Fluidity, reliability and interrelations. *Child Development*, 66, 1130–1345.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1983). Continuities and changes in children's social status: A five-year longitudinal study. *Merrill-Palmer Quarterly*, 29, 261–282.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1988). Multiple sources of data on social behavior and social status in the school: A cross-age comparison. *Child Development*, 59, 815–829.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, 18, 557–570.

- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Kupersmidt, J.B. (1990). Peer group behavior and social status. In S.R. Asher & J. D. Coie (Eds.), *Peer rejection in childhood* (pp.17–57). Cambridge: Cambridge University Press.
- Coie, J., Terry, R., Lenox, K., Lochman, J., & Hyman, C. (1995). Childhood peer rejection and aggression as predictors of stable patterns of adolescent disorder. *Development and Psychopathology*, 7, 697–713.
- Cole, D. A., & Carpentieri, S. (1990). Social status and the comorbidity of childhood depression and conduct disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 58, 748–757.
- Crick, N. R. (1996). The role of overt aggression, relational aggressions and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child Development*, 67, 2317–2327.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115, 74–101.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710–722.
- Crick, N. R. & Ladd, G. W. (1993). Children's perceptions of their peer experiences: Attributions, loneliness, social anxiety, and social avoidance. *Developmental psychology*, 29, 244–254.
- Eisenberg, N., Guthrie, I. K., Fabes, A. R., Reiser, M., Murphy, B. C., Holgren, R., Maszk, P., & Losoya, S. (1997). The relations of regulation and emotionality to resiliency and competent social functioning in elementary school children. *Child Development*, 68, 295–311.
- French, D.C. (1990). Heterogeneity of peer rejected girls. *Child Development*, 61, 2028–2031.
- Gauze C., Bukowski, W. M., Aquan-Assee, J., & Sippola, L. K. (1996). Interactions between family environment and friendship and associations with self-perceived well-being during early adolescence. *Child Development*, 67, 2201–2216.
- George, T. P., & Hartmann, D. P. (1996). Friendship networks of unpopular, average, and popular children. *Child Development*, 67, 2301–2316.
- Grotpeter, J. K., & Crick, N. R. (1996). Relational aggression, overt aggressions and

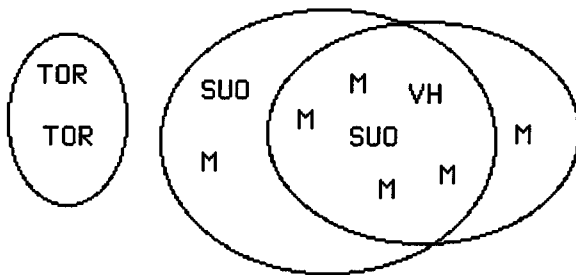
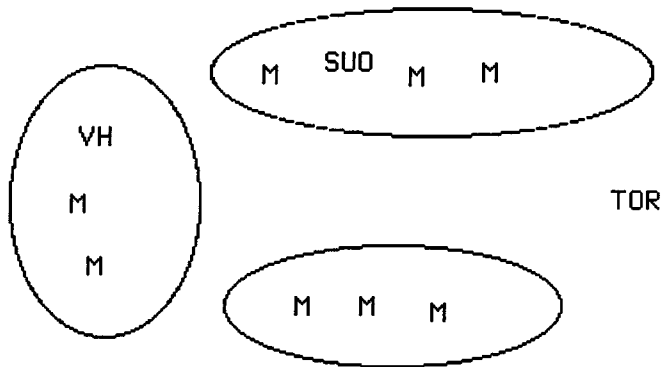
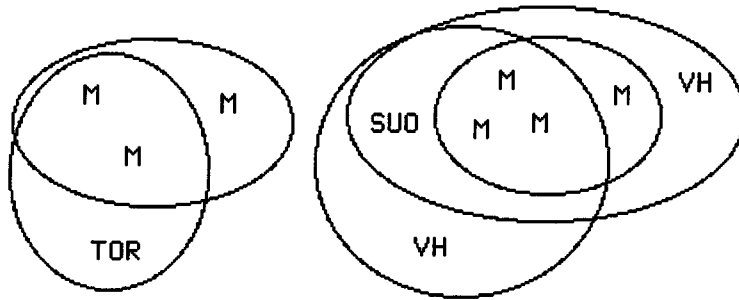
- friendship. *Child Development*, 67, 2328–2338.
- Harrist, A. W., Zaia, A. F., Bates, J. E., Dodge, K.A., & Pettit, G. S. (1997). Subtypes of social withdrawal in early childhood: Sociometric status and social-cognitive differences across four years. *Child Development*, 68, 278–294.
- Hart, C. H., Ladd, G. W. & Burlison, B. R. (1990). Childrens expectations of the outcomes of social strategies: relations with sosiometric status and maternal disciplinary styles. *Child Development*, 61, 127–137.
- Hartup, W. W. (1983). Peer relations. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of Child Psychology, vol IV* (pp.103–196). New York: Wiley & sons
- Hartup, W. W. (1996). The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child Development*, 67, 1–13.
- Hartup, W. W., & Stevens, N. (1997). Friendships and adaptation in the life course. *Psychological Bulletin*, 121, 355–370.
- Hatzichristou, C., & Hopf, D. (1996). A multiperspective comparisons of peer sociometric status groups in childhood and adolescence. *Child Development*, 67, 1085–1102.
- Huttunen, A., & Salmivalli, C. (1996). Ystävyysuhteet ja kiusaaminen koululuokassa. *Psykologia* 31, 433–439.
- Hymel, S., Wagner, E., & Butler, L. J. (1990). Reputational bias: View from the peer group. In S.R. Asher & J. D. Coie (Eds.), *Peer rejection in childhood* (pp.156–182). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hynninen, T., & Haapasalo, J. (1996). Miksi aggressiiviset ja vetäytyvät lapset eivät ole suosittuja? *Psykologia*, 31, 194–198.
- Iverson, A. M., Barton, E. A., & Iverson, G. L. (1997). Analysis of risk to children participating in a sociometric task. *Developmental Psychology*, 33, 104–112.
- Kinderman, T. A. (1993). Natural peer groups as context for individual development: The case of children's motivation in school. *Developmental Psychology*, 29, 670–977.
- Kupersmidt, J. B., & Coie, J. D. (1990). Preadolescent peer status, aggression, and school adjustment as predictors of externalizing problems in adolescence. *Child Development*, 61, 1350–1362.
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by

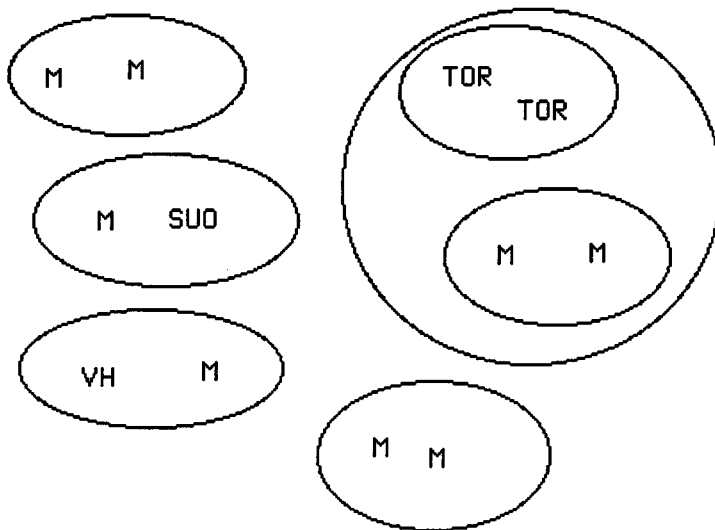
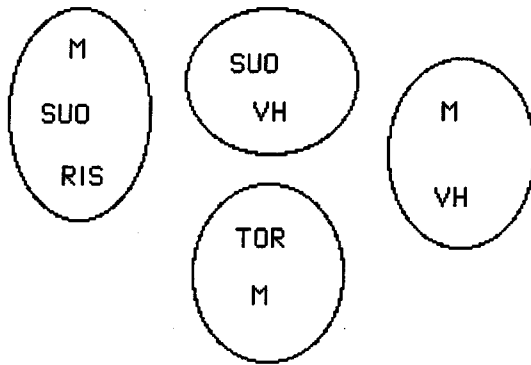
- peers in the classroom: Predictors of children's Early school Adjustment? *Child Development*, 61, 1081–1100.
- Laursen, B., Hartup, W. W., & Koplas, A. L. (1996). Towards understanding peer conflict. *Merrill-Plamer Quarterly*, 42, 76–102.
- Newcomb, A. F., & Bagwell, C. L. (1995). Children's friendship relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 117, 306–347.
- Newcomb, A. F., Bukowski, W. M., & Pattee, L. (1993) Children's peer relations: A meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial, and average sociometric status. *Psychological Bulletin*, 113, 99-128.
- Nurmi, J. -E., Salmela-Aro, K., & Haavisto, T. (1995). The strategy and attribution questionnaire: Psychometric properties. *European Journal of Psychological Assessment*, 11, 108–121.
- Ollendick, T. H., Weist, M. D., Borden, M. C., & Greene, R. W. (1992). Sociometric status and academic, behavioral, and psychological adjustment: A five year longitudinal study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 80–87.
- Pakaslahti, L., & Keltikangas-Järvinen, L. (1996). Social acceptance and the relationship between aggressive problem-solving strategies and aggressive behaviour in 14-year-old adolescents. *European Journal of Personality*, 10, 249–261.
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1987). Peer relations and later personal adjustment: Are low-accepted children at risk? *Psychological Bulletin*, 102, 357–389.
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29, 611–621.
- Parker, J. G., & Gottman, J. M. (1989). Social and emotional development in a relational context: Friendship interaction from early childhood to adolescence. In Berndt, T. J. & Ladd, G. W. (Eds.), *Peer relationships in child development*, (pp. 95–131). New York: Wiley & Sons.
- Parkhurst, J. T., & Asher, S. R. (1992). Peer rejection in middle school: Subgroup differences in behavior, loneliness, and interpersonal concerns. *Developmental Psychology*, 28, 231–241.
- Pope, A. W., Bierman, K. L., & Mumma, G. H. (1991). Aggression, hyperactivity, and inattention-immaturity: Behavior dimensions associated with peer rejection in

- elementary school boys. *Developmental Psychology*, 27, 663–671.
- Price, J. M., & Ladd, G. W. (1986). Assessment of children's friendships: Implications for social competence and social adjustment. *Advances in Behavioral Assessment of Children and Families*, 2, 121–149.
- Rubin, K. H., LeMare, L. J., & Lollis, S. (1990). Social withdrawal in childhood: Developmental pathways to peer rejection. In S.R. Asher & J. D. Coie (Eds.), *Peer rejection in childhood* (pp. 217–247). Cambridge: Cambridge University Press
- Salmivalli, C. (1995). Kiusaajat, uhrin - ja ne muut: Kouluväkivalta ryhmäilmionä. *Psykologia*, 31, 364–372.
- Shulman, S., Seiffge-Krenke, I., Levy-Shiff, R., Fabian, B., & Rotenberg, S. (1995). Peer group and family relationships in early adolescence. *International Journal of Psychology*, 30, 573–590.
- Terry, R., & Coie, J. D. (1991). A comparison of methods for defining sociometric status among children. *Developmental Psychology*, 27, 867–880.
- Vandell, D. L., & Hembree, S. E. (1994). Peer social status and friendship: Independent contributors to children's social and academic adjustment. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40, 461–477.
- Vernberg, E. M., Abwender, D. a., Ewell, K. K., & Beery, S. H. (1992). Social anxiety and peer relationships in early adolescence: A prospective analysis. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21, 189–196.
- Volling, B. L., MacKinnon-Lewis, C., Rabiner, D., & Baradaran, L. P. (1993). Children's social competence and sociometric status: Further exploration of aggressions, social withdrawal, and peer rejection. *Development and Psychopathology*, 5, 459–483.
- Younger, A. J., & Daniels, T. M. (1992). Children's reasons for nominating their peers as withdrawn: Passive withdrawal versus active isolation. *Developmental Psychology*, 28, 955–960.

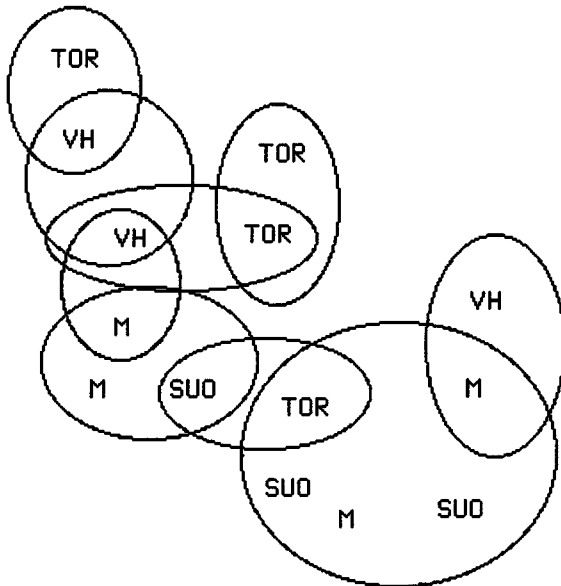
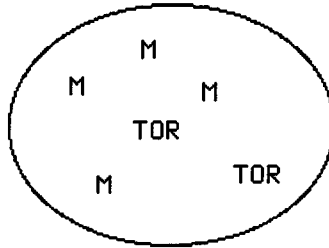
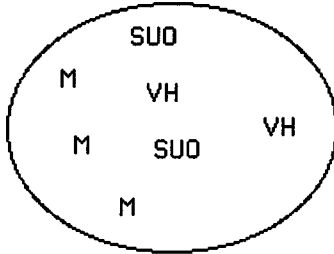
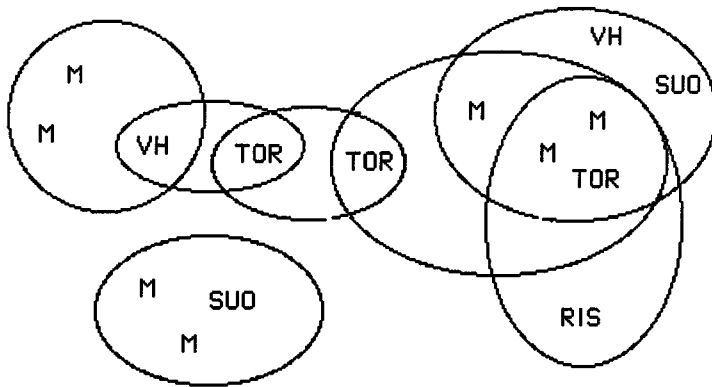
LIITE 1. Oppilaiden jakautuminen kaveriporukoihin luokittain

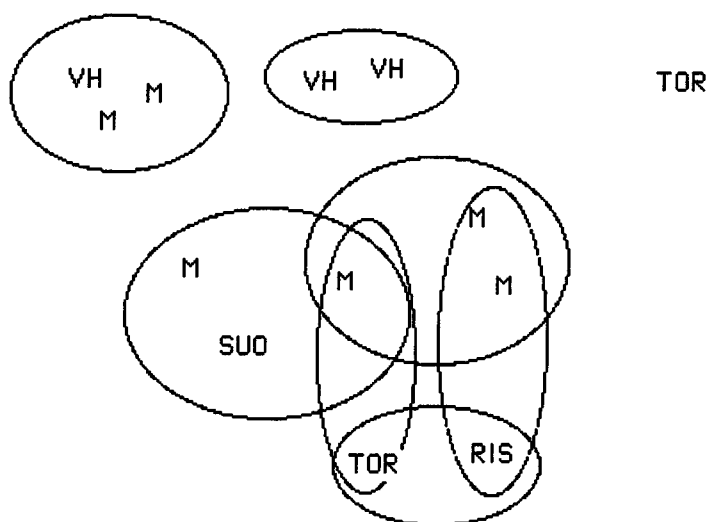
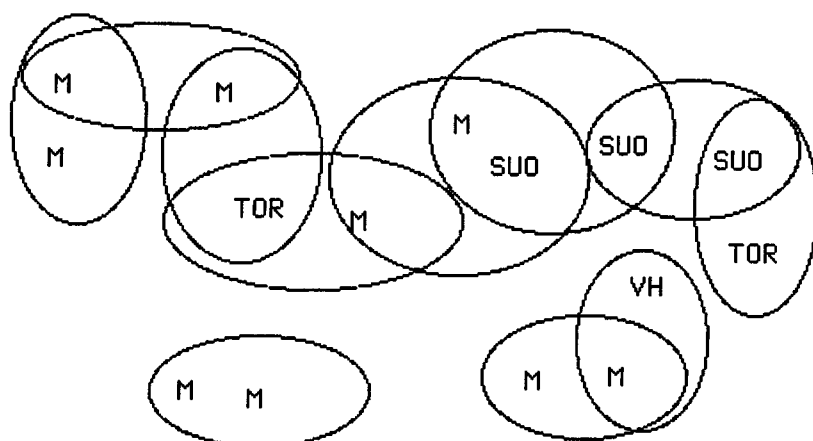
TYTÖT:

POJAT:

Merkkien selitykset:

30% luokan samaa sukupuolta olevista oppilaista on ilmoittanut saman renkaan sisällä olevien tovereidensa kuuluvan samaan kaveriporukkaan. Yksilöiden fyysisellä etäisyydellä piirroksessa ei ole merkitystä

Statusryhmät:

SUO = suosittu

TOR = torjuttu

RIS = ristiriitainen

VH = vähälle huomiolle jäävä

M = muu, äärimmäisiin statusryhmiin kuulumattomat oppilaat